

LEMPIVAATTEESTA ROSKAKSI

*Etnografinen tutkimus kuluttajien jätesuhteesta ja tekstiilin
poistokäytännöistä*

Eerika Heinonen
Pro gradu -tutkielma
Sosiologia
Valtiotieteiden maisteri
Turun yliopisto
Toukokuu 2019

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Sosiaalitieteiden laitos/ Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

HEINONEN, EERIKA: Lempivaatteesta roskaksi. Etnografinen tutkimus
kuluttajien jätesuhteesta ja tekstiilin poistokäytännöistä

Pro gradu -tutkielma, 61 s.

Sosiologia

Toukokuu 2019

Tämän etnografisen pro gradu -tutkielman aiheena on tekstiilijäte ja se, miten tekstiilin poistokäytäntöjen avulla kotitalouksissa annetaan tekstiilijätteelle erilaisia merkityksiä ja mitä nämä merkitykset kertovat kuluttajien jätesuhteesta. Tekstiilijätteeseen kiteytyy vallitseva yhteiskunnallinen tilanne, jossa kulutuksesta on tullut harrastuksen omaista toimintaa, jonka merkityksiä ei pysähdytä arjessa tarkastelemaan. Tutkielman kohteena on viisi suomalaista kuluttajaa, joiden kodit ja vaatekaapit ovat toimineet tutkielmanteon kenttänä. Tutkimusta on tehty visuaalisen etnografian menetelmin ja käytäntöteoreettisesta linssiä hyödyntäen. Käytäntöteoria tarjoaa reittejä tutkittavien arkisiin käytäntöihin ja niiden merkityksiin. Aineistoa on analysoitu teoriaohjautuvan sisällönanalyysin keinoin. Tutkielmassa esitetään, että tekstiilijätteen merkitykset syntyvät kuluttajien poistokäytännöissä aina suhteessa vaateen identiteettiin. Lisäksi merkityksiin kuitenkin vaikuttavat tutkittavan sosiaalinen ja fyysinen ympäristö, sosiaalinen tausta, elämäntilanne sekä yhteiskunnallinen jätehuoltojärjestelmä. Näiden tekijöiden keskellä, kuluttaja tuottaa arkisia käytäntöjä, joiden avulla järjestee elämäänsä ja ympäristöään. Vaate- ja tekstiiliteollisuus on jatkuvasti muutoksessa ja yhteiskunnallinen paine muuttaa teollisuutta vastuullisten toimien mukaiseksi painostaa teollisuutta kehittymään. Tulevaisuudessa olisi tutkittava ilmiötä, eli tekstiilijätteeseen liittyviä poistokäytäntöjä, laajemmassa viitekehyksessä, ottaen huomioon mahdolliset muutokset kierrätysjärjestelmässä ja yhteiskunnallisessa keskustelussa.

Asiasanat: kierrätys, käytäntöteoria, kulutus, jäte, tekstiilijäte, tekstiiliteollisuus, vaateiteollisuus, vastuullisuus, visuaalinen etnografia

Sisällysluettelo

1.	Johdanto.....	1
2.	Arkiset käytännöt ja sosiaalinen jäte	4
2.1.	Kulutuskuulttuuri ja tavarasuhde	4
2.2.	Kierrätys sosiaalisena järjestelmänä	7
2.3.	Jäte ja sen merkitykset	9
2.4.	Tekstiilijätteen roskaidentiteetti ja poistokäytännöt	11
2.5.	Käytännöt tutkimuskohteena	16
3.	Aineisto ja menetelmät	20
3.1.	Tutkimusasetelmasta ja tutkimusetiikasta	20
3.2.	Visuaalinen etnografia	21
3.3.	Teoriaohjautuva sisällönanalyysi.....	26
4.	Vaatteet elon eri vaiheissa	29
4.1.	Tutkittavien esittely	30
4.2.	Vaatteet elon pyörteissä	32
4.3.	Elämästä sivussa	40
4.4.	Yhteenveto tuloksista.....	48
5.	Johtopäätökset	52
	Lähteet	55

1. Johdanto

Suomen jätehuoltojärjestelmä, sellaisena, jona sen ymmärrämme, ei ole kovin vanha. Suurin yksittäinen tekijä nykyisen järjestelmän syntyemiselle on ollut Euroopan unioni. Jätehuollossa on viimeisen kahdenkymmenen vuoden ajan keskitytty jätteen vähentämiseen, ja jätelainsäädännön keskiössä on jatkuvasti ollut ympäristönsuojelu. Kiertotalousajattelun ottaminen osaksi jätelakia 2010-luvulla on mahdollistanut ensimmäistä kertaa ympäristötavoitteiden kirjaamisen taloudellisten tavoitteiden sisään. Kansallinen jätepolitiikkamme on kuitenkin hajanaista ja jatkuvaa määrittelykamppailua. (Valkonen ym. 2017, 28;31;38.) Jätekeskusteluun liittyvä kamppailu määritelmien oikeellisuudesta vaikuttaa paitsi politiikassa, myös kuluttajien elämässä. Vaikka useat tekstiili- ja muotiteollisuuden toimijat ovat pyrkinet määritelmien selkeyttämiseen ja konsensuksia on löydetty, on yhä olemassa hämmennystä ja epävarmuutta suhteessa jätteen määrittelyyn. Jokainen ihminen määrittelee itse, mitä jäte on, perustaen mielipiteensä omaan tietotaitoonsa, sosiaalisen ympäristöönsä, perhetaustaansa, yhteiskunnalliseen keskusteluun ja niin sanottuun mututuntumaan. Jäte on jokin, minkä ihminen poistaa käytöstään, ja sen muuttuessa tarpeettomaksi hylkää. Tälle pohjalle onkin haastavaa lähteä rakentamaan kestävää käsitteistöä, mikä pitäisi kontekstista riippumatta.

Jätekeskustelu on saanut monenlaisia ulottuvuuksia viime vuosien aikana. Vieläkin on keskitytty pääasiassa jätteen vähentämiseen. Kaatopaikoille viedään yhä vähemmän jätettä ja on siirrytty jätteen hyödyntämiseen niin energiana kuin materiaalina (Tilastokeskus/tilastot). Sama pätee myös tekstiiliteollisuuteen. Tekstiilijätteen hyödyntäminen materiaalina on kuitenkin vielä lapsenkengissä, ja onkin tutkittava, millä tavoin kuluttajat suhtautuvat kierrätykseen ja sen tehostamiseen. Tämä mahdollistaa kuluttajille räätälöidyn palvelumallin suunnittelun ja sen myötä tehokkaamman kierrätyksen ja uusiokäytön.

Vallitseva vaateollisuuden pikamuotimalli, joka perustuu tehokkaalle ja halvalle tuotannolle, on muuttanut kuluttajien suhdetta vaatteisiin. Samalla kun trendien mukaiset vaatteet ovat tulleet saataville sosioekonomisesta asemasta riippumatta, on vaateollisuuden kehitys johtanut myös kulutuksen kasvuun ja materiasuhteen etäännyntymiseen ja merkityksen laskuun. Vaateen arvo mitataan hinnassa eikä laadussa. Pikamuodin kulutus on lisäksi johtanut kierrätyksen tarpeellisuuden lisääntymiseen,

käytettyjen vaatteiden kerääntyessä yhä nopeammin, ja erilaisten keinojen kehittämiseen tekstiilijätteen kierrätyksessä. Poisheittäminen tarkastelu osana kulutustutkimusta on tärkeää tunnistaaksemme asioiden hävittämisen yhtäläisen tärkeyden suhteessa niiden hankintaan.

Vielä 2000-luvun alussa elettiin aikaa, jolloin oli trendikästä ostaa halvalla (Hiilamo 2019) ja eletään osittain yhä. On havaittavissa myös muutosta, sillä tieto tekstiilijätteestä ja tekstiiliteollisuuden muista ongelmista, kuten ihmisoikeuksien huonosta tilasta, on saanut huomiota länsimaalaisessa mediassa. Muoti- ja tekstiilitutkija Kirsi Niinimäen mukaan tarjonta ei enää vastaa kulutusta; tuotantoa on suhteessa liikaa. Joidenkin pikamuotiketjujen myynti on laskenut ja myymättömiä tuotteita kertyy brändien varastoihin. Toisaalta markkinat ovat keskittyneet yhä vahvemmin verkkokauppoihin. Kaiken tämän keskellä on kuitenkin nähtävissä merkkejä kuluttajien heräämisestä. (Mt.) Ilmastonmuutoksen vaikutuksia on alettu pohtia, tekstiiliteollisuuden ollessa yksi suurimmista saastuttajista, ja ovat kuluttajat ryhtyneet kyseenalaistamaan vallitsevaa vaateollisuuden mallia ja kaipaamaan uusia palveluja vanhojen rinnalle jopa tilalle.

Tämä tutkielma keskittyy kuluttajien luomiin merkityksiin tekstiilijätteestä tekstiilin poistokäytäntöjen avulla tarkasteltuna. Tutkimuskysymyksinä toimivat: *Minkälaisia merkityksiä ja rooleja tekstiilijäte saa kuluttajien arkisissa käytännöissä?* ja *Mitä tekstiilin poistokäytännöt kertovat kuluttajien jätesuhteesta?* Toisin sanoen millä tavoin kuluttajat arkipäiväisissä käytännöissään neuvottelevat vaateen arvoa; miten aikoinaan lempivaatteena toiminut vaatekappale muuttuu merkityksettömäksi roskaksi, josta halutaan päästä eroon. Tutkielman aineisto koostuu viiden tutkittavan luona kerätystä videodokumentaatiosta, tehdystä havainnoinnista ja siihen perustuvista muistiinpanoista sekä etnografisista haastatteluista.

Tekstiilijätteen merkitysten rakentumista tarkastellaan tässä tutkielmassa suhteessa poistokäytäntöihin, joten teoreettisena viitekehyksenä toimii käytäntöteoria. Käytäntöteorian avulla kartoitetaan niitä reittejä, jotka johtavat kuluttajien tapaan toimia ja poistaa tekstiilejä kotitalouksista. Käytäntöjä tarkastellaan muun muassa suhteessa aikaan, paikkaan, sosiaaliseen ympäristöön ja tietotaitoon. Käytännöt ovat dynaaminen tutkimuskohde, ja kuvaavat siksi sen hetkistä tilannetta tekemättä päätelmiä tulevista tilanteista. Käytäntöteoria toimii linssinä arjen käytäntöihin ja kuluttajien toimintamalleihin.

Tutkielmassa lähdän ajatuksesta, että jätteen merkitykset rakentuvat suhteessa etiikkaan, normeihin ja maalaisjärkeen. Näiden merkitysten avulla rakennetaan kuvaa oikeista tai tavoiteltavista toimintatavoista, ja siten omakuvaa ja kuvaa, jonka rakentuu muista ja suhteessa muihin. Näin ollen kierrätyksellä tuotetaan sosiaalista järjestelmää, jossa järjestelmän toimeenpanija, jätehuolto organisaationa – yhdessä työntekijöidensä kanssa – sekä eri kuluttajaryhmät rakentavat verkostoja suhteessa ei-inhimilliseen jätteeseen. Jäte kantaa mukanaan niitä sosiaalisia ja kulttuurisia suhteita, joita voidaan materiaan, aineeseen, ylipäätään liittää.

2. Arkiset käytännöt ja sosiaalinen jäte

Tässä luvussa rajataan tämän tutkielman teoreettinen viitekehys sekä käydään läpi aikaisempaa tutkimusta ilmiöön liittyen. Lähden liikkeelle vallitsevan kulutuskulttuurin ja tavarasuhteen taustoista siirtyen sitten jätteen määrittelyyn ja jätehuoltojärjestelmän kuvailuun niin yleisesti kuin tekstiilijätteen näkökulmasta. Lopuksi tarjoan tutkimusta leikkaavaksi teoreettiseksi työkaluksi käytänteoreettista tarkastelutapaa. Luvun tarkoituksena on valaista lukijalle tutkielman sijoittumista yhteiskunnalliseen kontekstiin kuvaamalla ilmiön laajuutta ja relevanttiutta.

Tekstiilijätteen sosiaalisia ja kulttuurisia merkityksiä on tutkittu kansainvälisesti etenkin muodin, vaateteollisuuden, muotoilun ja markkinoinnin näkökulmista. Suomessa tutkimus on keskittynyt yleisesti jätetutkimukseen tai toisaalta valtakunnallisten kierrätysjärjestelmien ja tekstiilivirtojen tarkasteluun. Tekstiilijätteen sosiaalisia merkityksiä ja tekstiileihin liitettäviä arkisia käytäntöjä ei ole siten aikaisemmin tarkasteltu tämän tutkielman tavoin etnografisin menetelmin.

2.1. Kulutuskulttuuri ja tavarasuhde

Kulutussosiologisessa tarkastelussa on historiallisesti lähdetty yksittäisen kuluttajan sosiaalisten reittien ja identiteetin muodostumisesta, jättäen sivuun markkinoiden rooli kulutussuhteiden rakentumisessa. Vasta myöhemmin on alettu keskittyä myös toimintoihin ja toimijoihin, jotka tuottavat kuluttajuuden kuvia liittämällä tarkasteluun niin kuluttajien halut kuin mieltymykset, sekä ulkoisen pyrkimyksen suunnata kuluttajien valintoja. Markkina-ammattilaisiksi (engl. *market professional*) kutsutut toimijat rakentavat markkinat koostumaan tietynlaisista tuotteista ja palveluista, joista kuluttajan on mahdollisuus valita. (Chessel & Dubuisson-Quellier. 2018, 44.)

Tehokkuuteen ja saavutettavuuteen perustuvan kertakäyttökulutuksen nousuun ovat vaikuttaneet monet historialliset kehityssuunnat. Kuitenkin huomattavin yksittäinen merkitys on ollut teollisuuden leviämisen ja massakulutuksen lisääntymisen. (Hawkins 2006, 27.) Kulutuskulttuurin kehitys ja nousu on johtanut siihen, että ihmisillä on

käytössään yhä enemmän tavaraa sekä siihen, että oikeastaan kaikkiin asioihin voidaan suhtautua niin sanottuina kauppatavaroina (engl. *commodity* tai *mechandise*) (Lehtonen 2006, 306). Kauppatavara tai hyödyke määritellään antropologi Igor Kopytoffin (1986) mukaan asiana, jolla on käyttöarvoa ja joka siksi voidaan vaihtaa johonkin vastaavan arvon omaavaan asiaan.

Antropologi Arjun Appadurai puhuu kauppatavaratilanteesta (engl. *commodity situation*) joka tarkoittaa tavaran elinkaaressa tilannetta, jossa sen vaihdettavuus toiseen tavarahan on sen sosiaalisesti merkittävä piirre. Kauppatavaruus on kuitenkin vain hetkittäinen ja ohimenevä tila tavaran elinkaarella. Tällä tavalla määritelty kauppatavaratilanne voidaan jaotella kolmen vaiheen avulla: kauppatavaravaihe, kauppatavaraehdokkuus ja kauppatavarakonteksti. Ensimmäisellä viitataan tilanteeseen, jossa tavaran vaihdettavuus on ilmeisintä. Toinen viittaa tavaran potentiaaliin tulla vaihdetuksi. Kolmas taas viittaa eräänlaisiin sosiaalisiin areenoihin, jotka mahdollistavat tavaran siirtymisen kauppatavaraehdokkuudesta kauppatavaratilanteeseen. (Appadurai 1986, 13-14.) Kirpputori on mielenkiintoinen paikka tämän teorian näkökulmasta, sillä sen toiminta perustuu tällaisille siirtymille – käytetty vaate pääsee uusiokäyttöön – ja niiden osittaiselle ennakoimattomuudelle: kirpputoreilla monet henkilökohtaisiksi mielletyt asiat palaavat jälleen vaihdon piiriin. (Lehtonen 2006, 313.) Kirpputori toimii siten edellä mainittuna sosiaalisena areenana, eli kauppatavarakontekstina, jossa siirtymä kauppatavaraehdokkuudesta kauppatavaratilaan mahdollistuu. Tämän tutkielman viitekehyksessä kirpputori on yksi tekstiilin poistamisen kanava. Kuluttajan luopuessa vaatteista, jotka ovat hänelle tarpeettomia, mutta kuitenkin käyttökelpoisia, saattaa hän viedä ne kirpputorille, jossa vaateen arvo neuvotellaan uudelleen ja entiselle omistajalleen tarpeettomaksi muuttunut vaatekappale saa uuden elämän toisen omistajan huostassa.

Ihmisistä käytettävä kuluttaja-nimike viittaa toimintaan, kulutukseen, jota oikeastaan kaikki nyky-yhteiskuntien jäsenet tekevät. Kuluttaminen on muun muassa rahan tai muun varallisuuden käyttämistä tiettyjen tuotteiden tai palveluiden saamiseksi, mutta myös asioiden ja palvelujen hankkimista, käyttöä ja käytöstä poistamista. Kuluttaja-nimikettä käytetään nykyään kuitenkin myös yleisesti ihmisistä puhuttaessa. Elämme kulutuskulttuurissa ja olemme kuluttajia, mutta keitä olemme kuluttamisen ulkopuolella. Tässä tutkimuksessa käytetään käsitettä kuluttaja viittaamaan tutkimuksen aineistossa tarkasteltaviin henkilöihin, joita tutkitaan heidän kulutuksensa kautta, sekä kaikkiin

heidän tapaisiinsa yhteiskunnallisiin toimijoihin, joilla kuitenkin on oletettavasti erilainen identiteetti ja persoona kuluttajuuden ulkopuolellakin.

Covan (1996) näkemystä mukaillen kuluttajan rooli on teollistumisen ja modernisaation myötä muuttunut passiivisesta seuraajasta ja markkinoinnin kohteesta aktiiviseksi toimijaksi, joka tiedostaa valintansa ja tuottaa tuotteille omia merkityksiään. Kuluttajasta on siis tullut osa tuotantoprosessia, kerronnan, myynnin, kokemuksellisuuden, sekä tunteiden ja tiedon jakamisen avulla. Tällä tavalla on luotu kuluttajalle tunne vallassa olemisesta ja itsenäisestä päätösten teosta. (Jaziri Bouagina & Triki 2014, 111.) Kuitenkin, kuten historioitsija Marie-Emmanuel Chessel ja taloussosiologi Sophie Dubuisson-Quellier (2018, 44) ovat todenneet, valta ja valintojen riippumattomuus ovat vain näennäisiä, sillä markkinat ovat muodostuneet markkina-ammattilaisten rakentamista mahdollisuuksista. Esimerkiksi vastuullisuutta kannattavat kuluttajat päättävät valita tarjotuista vaihtoehdoista vastuullisen perusten valintansa mielivaltaisesti mahdollisuuteensa vaikuttaa maailmaan.

Vaate- ja tekstiiliteollisuus ovat kertakäyttökulttuurin ilmentymiä, sillä kilpailu ja tarve uudistua on kovaa, sesonkeja on yhä enemmän ja vaatteiden elinikä (engl. *life cycle*) on lyhyempi. Vaateteollisuuden onkin vallannut niin sanottu pikamuoti-ajattelu (*fast fashion*), jossa korostuvat ennustettavuus, heräteostokset ja vaateen lyhyt elinikä. (Bhardwaj & Fairhurst 2010, 166; 168.) Vaateteollisuuden muutokset ovat lisänneet tarvetta toimivalle tekstiilin keräys- ja kierrätysjärjestelmälle. Toimivan järjestelmän lisäksi vaaditaan yritysyhteistyötä, kuluttajien aktiivista kierrätyskäyttäytymistä, sekä halua etsiä toimivia uusiokäyttömahdollisuuksia. Kuluttajien tutkiminen kulutuskäytäntöjen avulla tarjoaa aineistoa järjestelmän kehittämiseksi.

Kuluttamisen ja kuluttajuuden muutos selittävät vaateteollisuuden jatkuvaa kehitystä, kun tarjonnan halutaan kohtaavan kuluttajien monimuotoiset tarpeet. Myös vastuullisuus, ympäristötietoisuus ja niin sanottu vihreä kuluttajuus ovat tarpeita, jotka ovat muokanneet vaateteollisuutta. Kuitenkin käsitykset siitä, mikä on ”vihreää” tai vastuullista, voivat olla ristiriitaisia suhteessa toisiinsa. Kuluttajien halu vastuullisempien valintojen tekoon kumpuaa yksilön jo tyydytetyistä perustarpeista (Yearley 1991, 80). Tarpeet voivat kuitenkin olla epävakaa alusta vastuulliselle ja kestäväälle kulutukselle. Siksi kestävä kulutuksen tavoitteet tulisi asettaa yksilön tarpeiden ulkopuolelle, kulttuuriin, jossa ympäristölliset asiat toimivat osana kulttuuria ja kuluttajien olisi mahdollisesti helpompi omaksua kyseiset ajatukset. (Dolan 2002, 172–173.) Tämän tutkimuksen aineiston

muodostavat tutkittavat asettuvat niin sanottuun vastuullisen tai valveutuneen kuluttajan muottiin siinä suhteessa, että he ovat perehtyneitä tutkimuksessa käsiteltäviin aiheisiin, oletettavasti syvällisemmin kuin niin sanottu keskivertokuluttaja. Kuitenkin heidän tapansa ilmentää vastuullisuutta omissa käytännöissään vaihtelee.

Kauppatavaruus ja kuluttajan aktiivisuuden merkitys heijastuu tuotteen käyttöarvon määrittelyyn. Käyttöarvon määrittely perustuu hallittaviin arvoluokituksiin, jotka toimivat perustana taloudelliselle toiminnalle. (Kopytoff 1986, 68; 70.) Toisin sanoen tuotteiden arvo, jonka pohjalta myös niiden saamiseksi laadittu hinta määräytyy, perustuu ihmisten – mielivaltaisesti – sopimiin luokituksiin arvosta. Sosiologi Turo-Kimmo Lehtosen mukaan tavaroihin suhtautuminen on etääntynyt niiden alkuperästä, sillä tavaroiden tuottaminen toisella puolen maailmaa ei herätä ihmisissä tunnetta osallistumisesta niiden tuotantoprosessiin, mikä sitoisi heidät osaksi tavarain historiaa. Lisäksi tavarat ikään kuin ilmaantuvat kauppojen hyllyille monivaiheisten tuotanto- ja jakeluverkostojen kautta, joiden seuraaminen on tehty lähes mahdottomaksi. Kulutukseen liittyy vahvasti materiaalisuus, kutsutaanhan aikaamme materialistiseksi. Kuitenkin liian monesti kulutustutkimuksessa sivuutetaan esineiden, asioiden ja tavaroiden materiaalisuus, aivan kuten arkisessa elämässä käy tuotantoketjujen toimijoille. (Lehtonen 2006, 306-307.) Mielivaltaisen arvon määrittely kiteytyy tutkielman luvussa 4.2.1, jossa tarkastellaan vaatteiden identiteettiä.

2.2. Kierrätys sosiaalisena järjestelmänä

Nykyisenlainen jätehuoltojärjestelmä ei ole vielä kovin vanha. 1970-luvulla tapahtunut muutos jätehuollossa ja kierrätyksessä johti niin sanotun modernin, nykyiseen verrattavan järjestelmän syntymiseen. Tämä oli seurausta niin ympäristöliikkeen kriittisestä kapitalistista teollisuutta kohtaan, kuten ylikulutuksen seurauksista, kuin ”jäte kriisin” rakentumisesta hallinnollisten elinten herättyä jätteen lajittelun ja käsittelyn taloudellisiin vaikutuksiin, sekä ympäristön pilaantumisesta käytössä olleen jätehuollon vuoksi. 70-luvun muutos muokkasi käsitystä jätteestä: miten kotitaloudet kierrättävät, miten jätteet kerätään, ja mitä jätteestä tulee jätelaitoksissa. Prosessin myötä kuluttajista tuli kierrättäjiä. Identiteetin muutos ”tavallisesta kuluttajasta” ”kierrättäjään” liittyy subjektin ympäristöön ja tarjoaa arjen pienille toimenpiteille eettisen sävyn. (Hawkins 2006, 100-

103; 108.) Suomessa laadittiin 1970-luvulla jätelaki ja -asetus, jota hyödynnettiin aina 1990-luvulle asti, kunnes Suomesta tuli osa Euroopan unionia. 70-luvulla laadittu laki keskittyi jätehuollon järjestämiseen sekä roskaamisen ehkäisemiseen. 90-luvun lakiuudistus taas pyrki jätemäärän vähentämiseen, asiaan, mikä on yhä ajankohtaista lakiuudistuksista huolimatta. Suomalainen jätehuoltojärjestelmä onkin rakentunut nykyisenlaiseksi Euroopan unionin johdosta. Jätehuollon keskiössä on viimeisen kahdenkymmenen vuoden ajan ollut jätteen vähentämisen lisäksi ympäristönsuojelu. Euroopan unionin yhteinen linja ei ole kuitenkaan selkeyttänyt kansallista jättepolitiikkaamme tai jätteeseen liittyviä määrittelyjä. (Valkonen ym. 2017, 28;31;38.) Merkitykset, jotka annamme jätteelle perustuen vaikka etiikkaan, normeihin tai maalaisjärkeen vaikuttavat omakuvaamme ja kuvaan, jonka rakennamme muista ihmisistä sekä itsestämme suhteessa muihin. Kierrätyksen avulla voidaan näin ollen tuottaa sosiaalista järjestystä.

Jätteen kierrätys rakentuu kategorisoimalla ja lajittelemalla (Strasser 2014, 5). Muun muassa jätteen jakaminen neljään kategoriaan jätteenlajittelun kautta tuotetun toiminnan mukaan (ks. Niinimäki 2018, 24 ja luku 2.3) tukee tätä ajatusta. Kierrätys on sosiaalisesti rakentunut sääntöjärjestelmä. Järjestelmä vaatii tietynlaista tietotaitoa, jonka avulla lajittelu tapahtuu. Jätteen lajittelua kierrätystä varten on kutsuttu moraaliseksi tavaksi, symbolina huolesta ympäristöä kohtaan (Strasser 2014, 293). Kulutus on hankkimisen ja omistamisen lisäksi luopumista ja poisheittämistä.

Asiat aineellistuvat tai muuttuvat aineettomiksi toiminnan kautta. Keskittymällä siihen, miten jäte muotoutuu yhteyksissämme kehon ja maailman kanssa, huomio kiinnittyy jätteen ympärillä vallitseviin järjestyksiin. Tarkastelun avulla uusia yhteyksiä nousee jatkuvasti pintaan, muodostaen taas uusia olettamuksia ja pannen toimeen erilaisia tapoja toimia. Nämä tavat järjestävät kehollisia toimiamme rutiininomaisesti. (Hawkins 2006, 14.) Arkiselta tuntuva jätteiden lajittelu ja kierrätys järjestävät arjen käytäntöjämme. Aikaisemmin tarpeettomasta asiasta tulee kierrättämällä resurssi, ja kierrättävästä kuluttajasta tulee "ympäristötietoinen". (Mt., 15.) Toisaalta, koska kierrättäminen perustuu sääntöihin, järjestää se jätettä tavalla, jolla jätteen herättämät häiritsevät tunteukset laitetaan ruotuun. Sääntöihin ja järjestelmiin perustuva kierrätys lisää järjestystä kotitalouksissa.

Kierrätys on määritelty Telaketju-hankkeen johdosta "toimintana, jossa jäte valmistetaan tuotteeksi tai raaka-aineeksi joko alkuperäiseen tai muuhun tarkoitukseen". Uusiokäyttö

taas "jo käytetyn tuotteen tai sen osan käyttämistä uudelleen samaan tarkoitukseen kuin mihin se on alun perin suunniteltu". Telaketju on tekstiilin hyödyntämiseen keskittyvä ja tekstiilin kierrätyslaitosta kehittävä hanke ja verkosto. Telaketju-hankekokonaisuus koostuu kaikkiaan neljästä hankkeesta, jotka ovat toimineet muun muassa Ympäristöministeriön, Työ- ja Elinkeinministeriön sekä Business Finlandin rahoituksella. (Telaketju 2019.)

Tekstiilin kierrätys voi olla mekaanista, kemiallista tai termistä. Mekaanisessa kierrätyksessä materiaali leikataan, revitään, karstataan, eli muokataan tekstiilikuitu kehräämiseen sopivaksi, ja kehrätään sitten uusiksi langoiksi. Langan lujuus ja laatu kärsivät mekaanisesta kierrätysprosessista, ja usein neitseellistä materiaalia hyödynnetään kierrätysmateriaalin ohella laadun takaamiseksi. Kemikaalisessa tai termisessä kierrätyksessä materiaali palautetaan polymeereiksi liuottamalla sitä, ja myöhemmin kuitu luodaan uudelleen. Monesti kierrätys tarkoittaa sitä, että tuotteen arvo alenee. Tätä kutsutaan englanniksi termillä *down-cycling*. Se tarkoittaa sitä, että tuotteen arvo laskee alkuperäiseen verrattuna, kuten esimerkiksi käy tilanteessa, jossa vaate saa uuden elämän auton sisäkattona tai pesukoneen eristeenä. (Niinimäki 2018, 25.) Toisaalta tuotteen arvo voi kierrätysprosessin myötä myös nousta. Silloin kyseessä on *up-cycling*. Esimerkkinä tällaisesta arvonnoususta on vaatemerkki, joka käyttää uusien vaatteiden tekemiseen vain jo jätteeksi määriteltyä materiaalia.

2.3. Jäte ja sen merkitykset

Tilastokeskuksen jätelakiin perustuvan määritelmän mukaan ”jätteeksi nimitetään sellaisia aineita ja esineitä, jotka niiden haltija on poistanut käytöstä, aikoo poistaa käytöstä, tai on velvollinen poistamaan käytöstä” (Tilastokeskus/käsitteet). Peter Lacy ja Jakob Rutqvist (2015) ovat jakaneet jätteen (engl. *waste*) määritelmät niiden toimintojen mukaan neljään kategoriaan: 1) hukkaan heitetyt (*wasted*) resurssit, 2) elinkaaret, 3) mahdollisuudet sekä 4) kestot. Ensimmäisessä kategoriassa materiaalit, sekä käytetty energia, menetetään jos tuotetta ei saada jatkuvasti uudistettua. Toisessa tuotteiden elinkaari jää lyhyeksi, ja tuote saatetaan jopa hävittää sen ollessa vielä käyttökelpoinen. Kolmannessa tuotteen koko potentiaali ei tule hyödynnetyksi, vaikkapa satunnaisen käytön johdosta. Neljännessä poisheitetystä tuotteesta ei ole otettu talteen ja laitettu

uudelleen kiertoon kaikkia resursseja ja materiaaleja. (Niinimäki 2018, 24.) Tämän määrittelyn avulla voi tarkastella esimerkiksi tekstiiliteollisuutta, jossa oikeastaan kaikki kategoriat toteutuvat jopa saman tuotteen kohdalla.

Jätekäytännöt ovat syntyneet teollistumisen ja automatisaation myötä. Siinä missä nämä käytännöt ovat tehostaneet jätteen käsittelyä ja kierrätystä, ovat ne samalla vieneet näitä prosesseja pois ihmisten arjesta, aivan kuten on käynyt muillakin kulutuksen osa-alueilla. Mitä kauemmas arjen kuluttaminen viedään tuotannosta ja käsittelystä, sitä vaikeampi on ihmisten ymmärtää prosesseja kulutustuotteiden taustalla ja välittää tuotteiden valmistus- ja hävitysprosesseista. (Kinnunen 2016.) Tavarain määritleminen jätteeksi on Hetheringtonin (2004, 159) mukaan lopullista ja jättää huomiotta todelliset toimet, eli mitä tapahtuu tavarain poisheittämissä jälkeen, kuten jätteen käsittely eri tavoin tai jätteen välilliset vaikutukset ympäristöön.

Keskustelu kuluttajien suhteesta jätteeseen, sekä jätteen roolista kotitalouksissa on pohjavireeltään ontologinen. Mitä jäte on ja miten se määritellään kulutuskäytännöissä? Materiaalin elollisuus kätkeytyy tavarain paljouden ja ylikulutuksellisen poisheittämissä tarpeen alle (Bennett 2010, 5). Toisin sanoen, mitä enemmän tavaraa omistamme, sitä vähemmän kiinnitämme huomiota tavarain arvoon ja merkitykseen arkeamme määrittelevänä asiana. Jäte muuttuu merkityksettömäksi arkisissa käytännöissä, eikä poisheittäminen aiheuta ihmisessä reaktiota suuntaan tai toiseen. Materiaali muuttuu poisheittämissä yhteydessä jätteeksi, mutta ei katoa, vaan jatkaa olemistaan hylättynä tai epätoivottuna hyödykkeenä, eli jatkaa merkitysten tuottamista (mt., 6). Jätteen merkitys tähdentyy ja muuttuu resurssilähtöiseksi sisältäen vielä arvolatauksen. Asian tai esineen poisheittäminen ei kuitenkaan tarkoita, etteikö jo jätteeksi määritelty asia voisi vielä uuden omistajan elämässä muuttua jälleen käyttöesineeksi tai muuksi arvoa sisältäväksi materiaiksi – yhden roska on toisen aarre, kuten tavataan sanoa. Suhteemme tavaroihin ja kuluttamiseen muokkaavat vahvasti suhdettamme jätteeseen ja luopumiseen (Hawkins 2006, 16).

Kulutuskulttuuri ja teknokraattinen tehokkuuden ja salaamisen logiikka ovat tuottaneet etäännyneen suhteen poisheitettyihin asioihin, vaikka jätteen määrä yhteiskunnassa on kasvanut. Jäte katoaa (länsimaissa) näkyvistämme tehokkaan jätehuollon johdosta, joten meiltä ei vaadita kiinnostusta jätteen loppusijoitukseen tai sen tuottamiin ekologiisiin tai taloudellisiin haittoihin. Jätteen sijoituspaikkojen näkymättömyys katukuvassa mahdollistaa kieltämisen ja tiedottomuuden suhteessa jätteeseen ja sen määrän tuottamiin

ongelmiin. (Hawkins 2006, 16.) Tämä tutkimuksen avulla kuitenkin tuodaan esille kuluttajien kiinnostusta ottaa selvää jätteestä ja sen sijoituspaikoista sekä vaatimuksia kehittää järjestelmää yhä tehokkaammaksi.

Jäte on keskeinen ja kaikessa näkymättömyydessään näkyvä osa yhteiskuntaa, mukana jokapäiväisessä elämässä, taloudessa ja työssä. Jätteelle ja jätteellä tehdään monenlaisia asioita: tuotetaan, lajitellaan, kierrätetään ja hallinnoidaan. Jäte paitsi kuormittaa ympäristöä, myös sitoo resursseja ja aikaa, sen kanssa eletään ja jaetaan tilaa sekä maisemaa, se yhdistää ja erottaa, sekä tuottaa luokituksia ja sosiaalista järjestystä. Jäte liittyy yhteen inhimillisiä ja ei-inhimillisiä toimijoita ja rakentaa jäteyhteiskuntaa, tutumman kulutusyhteiskunnan rinnalle, jossa ne tavat, prosessit ja käytännöt, joissa toimimme jätteen kanssa, on organisoitu. Jäte ja jätteen käsittelijät määrittelevät toisiaan ja toimijuuttaan. Toimijoiden välinen suhde perustuu jätteen ja inhimillisen toimijan kohtaamiselle ja kietoutumiselle yhteen, yhdessä elämiselle. Tämä suhde ei ilmene yksinomaan materiaalisena entiteettinä, kuten jäteastian, vaan myös jätesuunnitelmina, -työnä ja -rutiineina. Näin ollen aineellinen, eli jäte, läpäisee sosiaalisen ja kantaen samalla mukanaan niitä sosiaalisia ja kulttuurisia suhteita, jotka voimme materiaan liittää. (Valkonen 2018, 102.)

2.4. Tekstiilijätteen roskaidenteetti ja poistokäytännöt

Sosiologi Kevin Hetherington on tutkinut kulutusta ja tavaroiden poisheittämistä. Perinteisen sosiologisen kulutustutkimuksen sijaan, jossa kulutus loppuu tavaran loppuun käyttämiseen, Hetherington ehdottaa, että poisheittäminen tulisi nähdä kiinteänä osana kulutuksen tarkastelua sosiaalisena prosessina. Hänen mielestään kulutusta ei voida tutkia ilman, että poisheittäminen otetaan huomioon kulutustottumusten kokonaisuudessa. (Hetherington 2004, 158.) Tätä ajatusta mukailee myös kulttuuriteoreetikko Gay Hawkins väitteellään siitä, että on tärkeä ymmärtää, miten jäte muodostuu kulutuksessa, tunnistaaksemme asioiden hävittämisen yhtäläisen tärkeyden suhteessa niiden hankintaan (Hawkins 2006, 27). Tässä tutkimuksessa otetaan huomioon kulutus prosessina, johon sisältyy niin tuotteiden hankkiminen, käyttö kuin poistaminen. Tutkimuksen painotus on kuitenkin prosessin loppupäässä, eli siinä, miksi vaatteista luovutaan ja minkälaisia käytäntöjä vaatteiden poistamiseen liittyy.

Suomen Tekstiili ja Muoti ry (STJM), eli tekstiili-, vaate- ja muotialan yritysten järjestö, määrittelee tekstiilijätteen ja poistotekstiilin seuraavilla tavoilla:

"Tekstiilijäte on käytöstä poistettua tekstiiliä, joka ei sellaisenaan kelpaa enää uudelleenkäyttöön eli se on rikkinäistä tai likaista. Tällainen tekstiili kuuluu tällä hetkellä sekajätteeseen, josta se ohjautuu pääasiassa energiana hyödynnettäväksi. Suurin osa tekstiilijätteestä olisi hyödynnettävissä uudestaan materiaalina."

"Poistotekstiili on omistajalleen tarpeetonta tekstiiliä. Se sisältää niin tekstiilijätteet kuin uudelleenkäyttöön kelpaavat käytetyt ja ehjät tekstiilituotteet. Lajittelemattomat poistotekstiilit tulkitaan jätelainsäädännön mukaan tekstiilijätteeksi." (STJM 2018.)

Missä kulkee raja uudelleenhyödynnettävän tekstiilin ja käyttökelvottoman tekstiilin välillä? Kuluttaja luultavasti määrittelee tekstiilijätteen eri tavalla kuin asiantuntijat. Materian määrittelemisen joko jätteeksi tai resurssiksi sisältää jo itsessään ongelman. Jo kuluttajan kerran jätteeksi määrittelemä tekstiili saattaa muuttua teollisuudessa resurssiksi, ja toisaalta kuluttajan resurssiksi katsoma tekstiili saattaa teollisuudessa muuttua käyttökelvottomaksi eli jätteeksi. Käytän tekstiilijätettä viittaamaan kaikkea kuluttajan käytöstä poistamaa tekstiiliä, sillä voi olettaa, etteivät kaikki kuluttajat lajittele tekstiileitä, mikä jätelainsäädännön mukaan tarkoittaa sitä, ettei tekstiileistä voida silloin käyttää poistotekstiilimääritelmää. Lisäksi englanninkielisissä julkaisuissa käytetään poikkeuksetta poistotekstiiliin viitatessa termiä "textile waste" eli tekstiilijäte.

Tilastokeskuksen jätteen laaja määritelmä on sovellettavissa myös tekstiilijätteeseen, sillä määritelmä sisältää kaiken materian, joista ollaan luopumassa riippumatta siitä, millä tavoin niistä luovutaan. Tämä vahvistaa tekstiilijätteen käsitteen käyttöä poistotekstiilin sijasta, sillä niin ikään tekstiilijäte kuin poistotekstiilikin on materiaa, josta halutaan luopua, eli jolla ei ole enää käyttöä kuluttajan elämässä.

Filosofi Olli Lagerspetzin mukaan jätteen poisheittäminen "pois" ole mikään paikka sinänsä, vaan pois heitetään ennemminkin ihmisen ja esineen välinen suhde. Toisin sanoen yhteys esineeseen katkaistaan ja ihminen irrotetaan vastuusta ja vaatimuksista. Ratkaistaessa, onko jokin jätettä vai ei, arvioidaan samalla roolia ja asemaa, jonka esine saa ihmisen elämässä. Roskaidentiteetin ansaitseminen ei riipu niinkään tavaran käyttökelvottomuudesta, kuin tilanteisesta ja käytännöllisestä tunnistamisesta. Roskaidentiteetti merkitsee kaikkien mielekkäiden merkitysyhteyksien kumoamista. Lagerspetzin mukaan vain "elon pyörteissä" esineillä ja asioilla on merkitys. Heti kun esine jää tämän toiminnan ulkopuolelle, ollen "elämästä sivussa", sen merkityskin katoaa. (Lagerspetz 2008, 267; 269.)

Sosiologi Veera Kinnusen mukaan esineistä luopuminen on aivan yhtä olennainen osa kulutusta kuin niiden hankkiminen. Luopuminen tapahtuu usein huomaamattomasti arkisten rutiinien lomassa. Useat kotitalouksien läpi kulkevat materiaaliset esineet, kuten pakkausmateriaalit, pantilliset pullot tai hygieniapyyhkeet, ovat jo tuotannossaan suunniteltu kulkemaan rutiininomaisesti kodeista erilaisiin jätevirtoihin. Kuitenkin suurin osa tavaroista on suunniteltu kestäviksi ja niiden käyttöön sisältyy oletus pitkäaikaisuudesta ja säilytettävyydestä, eikä niistä luopuminen ole siksi yhtä helppoa. (Kinnunen 2017, 80.) Toisin sanoen ympäristö, jossa poisheittäminen tapahtuu sekä muu konteksti, kuten materiaan liittyvät muistot ja muut merkitykset, vaikuttavat roskaidentiteetin syntymiseen. Materia voikin saada useita erilaisia merkityksiä sekä ansaita tai olla ansaitsematta roskaidentiteetin riippuen siitä toimijasta, joka tekee päätöksen materiaalin poisheittämisestä tai säilyttämisestä. Lisäksi roskaidentiteetin muodostumiseen vaikuttaa aika ja paikka tai tila, jossa päätös tehdään. Joskus, toisessa ajassa ja tilanteessa, palvelut vaate saattaa myöhemmin muuttua tarpeettomaksi ja merkityksettömäksi aivan, kuten tämän tutkielman aineisto osoittaa.

Vaatteiden kierrätys on pitkälti toista tuhatta vuotta vanha keksintö, jonka avulla teollisuudessa syntynyt tekstiilijäte ja vanhat vaatteet revittiin käsin ja hyödynnettiin uusien tekstiilien valmistuksessa. Teollisen vallankumouksen myötä vaatteiden kierrätys muutti muotoaan sellaiseksi kuin se nykyään tunnetaan, koneistettuna ja tehokkaana. (Suojanen 1997, 60.) Suomessa tekstiilikierrätys perustuu pääosin yhä tekstiiliä lajitteleviin ihmisiin, eikä koneisiin (TST-Textex 2019). Kierrätyksen syyt ovat kuitenkin pysyneet lähes aina taloudellisina ympäristösyiden sijaan (Suojanen 1997, 60). Toisaalta Hawkinsin mukaan kuluttajat haluavat kierrättää ympäristön takia, eivät valtion laatimien sääntöjen ja järjestelmän takia. Kuluttajat pääsevät kierrätyksen kautta rakentamaan ympäristötietoista identiteettiä. (Hawkins 2006, 32.) Kyse on näkökulmaeroista ja siitä minkälainen näkökulma tuottaa maksimaalisen hyödyn määrittelijälleen. On syy kierrätykseen mikä hyvänsä, vaatteita kierrätetään yhä enemmän. Ennen vaatteista pidettiin parempaa huolta, niitä korjattiin ja muokattiin uudennlaisiksi, mikä pidensi niiden käyttöikää. Kun vaatteista luovuttiin, ne lahjoitettiin köyhille tai muille huonompiosasille, kuten palvelijoille. (Strasser 2014, 43-49.)

Historiallisesti naiset ovat huolehtineet vaatteiden korjaamisesta ja muusta ylläpidosta, (mt., 53) ja siten oletettavasti myös kierrätyksestä. Nykyään vaatteiden huolto tai kierrätys ei ole ainoastaan naisten velvollisuus, vaikka esimerkiksi Textex-hankkeen

kuluttajatutkimuksen vastaajista jopa 93 prosenttia tunnistautui naiseksi (Aalto 2014). Vuosina 2013-2015 toiminut Texjäte-hanke oli Suomen ympäristökeskuksen koordinoima ja sen tarkoituksena oli analysoida ja kehittää tekstiilinkierrätystä Suomessa. Hankkeen puitteissa tehdyn kyselyn tulokset kertovat mahdollisesti naiseksi identifioitujen olevan niin sanotusti kiinnostuneempi ja motivoituneempi sukupuoli kierrätysasioissa. Toisaalta kysely ei välttämättä tavoittanut miehiä, sillä kyselyä levitettiin muun muassa Marttojen ja Tekstiili- ja Vaateteollisuusliiton sivuilla, joihin ohjautuu todennäköisesti enemmän naisia kuin miehiä. Muun muassa tämä selittäisi miesten puuttumisen tutkimuksesta. Saman tyyppinen vinoutunut jakauma toistuu tämän tutkimuksen aineistossa, joka koostuu viidestä naisoletetusta tutkittavasta.

1950-luvulta alkanut vaateteollisuuden kehitys, jonka ansiosta uusia vaatteita tuotettiin yhä enemmän, johti käytettyjen vaatteiden kysynnän ja arvon laskuun. Vaatteiden kierron nopeutuessa syntyi tarve taholle, joka ottaisi haltuunsa käytettyjen vaatteiden markkinat. Hyväntekeväisyysjärjestöt, kuten Pelastusarmeija, ottivat asian hoitaakseen. Kuluttajien monimuotoistuneen kysynnän johdosta ja tuotteiden hintojen laskiessa käytettyjen vaatteiden kuluttajaryhmäksi muodostuivat lähinnä yhteiskunnan huono-osaiset. Vaikka nykyään kuluttajat tiedostavat käytettyjen vaatteiden ekologisen hyödyn, koetaan, että niiden aktiivinen kuluttaminen on valtavirrasta poikkeavaa toimintaa. (Brooks 2015, 80–81.) Kulutuksessa on kuitenkin huomattavissa murrosta ja asennemuutosta, mikä tässäkin tutkielmassa käy ilmi.

Suomessa vaatteita ja kodintekstiilejä hankittiin vuonna 2012 arvioiden mukaan 70.000 tonnia vuodessa. Yhtä paljon menee tämän arvion mukaan vuosittain hävitettäväksi tai kiertoon. Tästä määrästä runsas viidennes lahjoitettaisiin hyväntekeväisyyteen. Loput päätyisivät suoraan jätteeksi, poltettavaksi tai materiaalina hyötykäyttöön. (Dahlbo ym. 2015, 8.) Hyväntekeväisyysjärjestöt kertovat ottavansa vastaan ainoastaan hyväkuntoisia sekä uudelleenkäyttöön kelpaavia vaatteita ja tekstiilejä. Kotimaassa vaatteet tulevat myyntiin kerääjien omissa myymälöissä, myyntipisteissä, kirpputoreilla ja nettikaupoissa. UFF:n keräämistä tekstiileistä noin 81 % myydään tukkuerissä muun muassa Baltian maihin. (Dahlbo ym. 2015, 11.) Vuonna 2012 suomalaiset hyväntekeväisyysjärjestöt välittivät noin puolet keräämistään vaatteista ulkomaille. Arviolta 74 prosenttia näistä meni muualle Eurooppaan, 24 prosenttia Afrikkaan ja loput Aasiaan. Vientiin päätyneissä tekstiileissä oli niin valmiiksi lajiteltua, uudelleenkäyttöön kelpaavaa tekstiiliä kuin lajittelematonta tekstiiliä, jonka hyödyntämisestä ei ole varmaa

tietoa. Kotimaassa hyväntekeväisyysjärjestöt välittivät noin kuusi prosenttia kerätyistä tekstiileistä kierrätykseen ja arviolta jopa 23 prosenttia sekajätteeksi, jota hyödynnetään pääosin energian tuotannossa. (Mt. 15.)

Telaketju-hankkeen edeltäjä, Tekstiili 2.0 -hanke tutki kuluttajien tekstiilien poistokäytäntöjä, eli miten kuluttajat hävittävät, kierrättävät tai uudelleenkäyttävät itselleen tarpeettomaksi muuttuneita tekstiilejä. Yleisin käytetty menetelmä on kyselyn mukaan tekstiilien lahjoittaminen hyväntekeväisyyteen. Jopa 16 prosenttia kertoo hävittävänsä tekstiilit polttokelpoisen jätteen mukana. Myös Texjäte-hanke on tutkinut kuluttajien halukkuutta tekstiilin kierrätykseen kyselyn avulla. Kuluttajien halukkuus kierrättämiseen oli kyselyn mukaan korkea, jopa 90 prosenttia (Aalto 2014, 26). Vaatteiden poistamisen syitä olivat esimerkiksi vaatteiden kuluminen, sopimaton koko ja kulahtanut ulkonäkö. Muoti tai vaihtelun halu eivät olleet kovin merkittäviä syitä poistoon (Mt., 18). Kuluttajien kierrätyshalukkuuden lisäksi tutkimuksessa tarkasteltiin käytettyjen tekstiilien virtoja. Tulosten mukaan noin viidesosa vuoden 2012 kerätyistä tekstiileistä kulkeutui hyväntekeväisyysjärjestöille, 80 prosenttia sekajätteeseen ja pesuloihin. Kerätyistä tekstiileistä suurin osa päätyi uusiokäyttöön, mutta tässäkin vaiheessa noin 3.800 tonnia jouti sekajätteeksi. Jäljelle jäänyt määrä hyödynnettiin materiaalina. (Dahlbo ym. 2017, 46.)

Markkinoinnin tutkija Constanza Bianchi ja muodin professori Grete Birtwistle (2010) ovat omassa tutkimuksessaan esittäneet, että yleisin tekstiilin poistokäytäntö on hyväntekeväisyysorganisaatioille lahjoittaminen. Heidän tutkimuksessaan on tarkasteltu Australian ja Skotlannin naiskuluttajia. Neljäsosa vaatteista siirtyi eteenpäin perheenjäsenille tai kavereille. Lisäksi käytettyjä vaatteita hyödynnettiin rätteinä tai muuten materiaalina kotikäytössä. Pieni osa heitti tekstiilejä myös roskiin. Hyväntekeväisyyteen lahjoitettiin tekstiilejä, koska siitä tuli lahjoittajalle hyvä mieli. Edullisista vaatteista luovutaan helpommin ja kevyemmin perustein kuin kalliimmista, vaikka niillä ei olisikaan enää käyttöä ollut (ks. Birtwistle & Moore 2007, 213). Roskiin heitettiin vaatteet, jotka ovat vaurioituneita, käyttökelvottomia tai käyttäjälleen turhia. Kuluttajat rakentavat edellä mainitulla tavalla tekstiilijätteen merkityksiä tekstiilin poistokäytännöissä. Toisin sanoen kuluttajat määrittelevät muun muassa halvat ja huonolaatuiset tekstiilit tekstiilijätteeksi nopeammin kuin hyvälaatuiset ja hintavat tekstiilit.

Muotoilua ja tekstiilejä tutkineet Chunmin Lang ja Cosette M. Armstrong (2016) kategorioivat tutkimuksessaan tutkittavat kulutustottumusten mukaan. Kuluttajat, jotka ovat herkempiä seuraamaa trendejä sekä shoppailevat useammin ja enemmän, myös poistavat tekstiilejä useammin. Tämän tyyppiset kuluttajat luopuvat tekstiileistä useammin tylsyyden tai epätrendikkyuden takia kuin muun tyyppiset kuluttajat. Lisäksi kuluttajat, jotka omistavat suhteessa enemmän vaatteita, myös ovat ”pakotettuja” käymään vaatteet läpi säännöllisesti vapauttaakseen tilaa uusille vaatteille. Hintatietoiset kuluttajat taas luopuvat tekstiileistä vasta niiden kunnon heikentyessä jopa puhkikulumiseen (engl. *worn out*) asti. Vaatteiden poiston säännöllisyys ja poistamisen syyt liittyvät siis yksilöllisiin ominaisuuksiin, kuten varakkuuteen, muodikkuuteen ja sukupuoleen.

Se, kuinka paljon tekstiiliä päätyy sekajätteeseen, kertoo mahdollisesti monestakin asiasta. Esimerkiksi siitä, että Suomen jätehuoltojärjestelmä ei kata tekstiilijätteen keräystä ja kierrätystä sekä siitä, että kuluttajat eivät osaa tai halua etsiä tekstiileille jatkohyödyntämiseen soveltuvia keinoja. Vuonna 2017 voimaan tulleen valtioneuvoston asetuksen muutoksen mukaan, jossa kielletään kaiken pysyviä orgaanisia yhdisteitä sisältävän jätteen hyväksymistä kaatopaikalle, tekstiilijätettä ei enää saisi lajitella sekajätteenä (Valtioneuvoston asetus kaatopaikoista (960/2016) 36 §). Asetus ei kuitenkaan ole laillisesti sitova, eikä velvoita toimenpiteitä kuluttajilta. Lisäksi kaatopaikoille ei nykyään enää viedä jätettä kuin poikkeustilanteissa, vaan sekajäte tai polttokelpoinen jäte päätyy poltettavaksi (LSJH 2019). Vuonna 2025 tulee voimaan Euroopan unionin direktiivi, jonka mukaan tekstiilille pitää järjestää erilliskeräys, samaan tapaan kuin esimerkiksi metallille tai lasille. Direktiivin voimaantulo on jo aiheuttanut toimenpiteitä, ja Lounais-Suomen jätehuolto on käynnistämässä pilottilaitoksen poistotekstiilien jalostusta varten mahdollisesti jo vuonna 2020. (Pölkki 2019.)

2.5. Käytännöt tutkimuskohteena

Yhteiskunnalliset käytännöt rakentuvat ihmisten kautta, ja ovat toimijoille merkityksellisiä ja tarkoituksenmukaisia. Käytäntöjen ymmärtämiseksi on ymmärrettävä niiden subjektiivisia merkityksiä ja tarkoituksia. Ihmistieteissä tutkittavat sosiaaliset rakenteet ovat aina toisen asteen konstruktioita sisältäen siten jo olemassa olevia arkisen

merkitysmaailman rakennelmia. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 31.) Käytäntöteorian tarkoitusten mukaisesti tutkimuksenteossa on otettava huomioon yksilöllisten käytäntöjen taustalla vaikuttavat merkitykset, kuten inhimilliset ja yhteiskunnalliset arvot ja normistot. Merkitykset, joiden avulla todellisuus avautuu, eivät ole meissä itsessämme, vaan niiden juuret ovat yhteisössä, johon synnymme, asetumme ja kasvamme. Merkitykset ovat intersubjektiivisiä, eli subjekteja kuten tutkijaa ja tutkittavaa yhdistäviä. (Mt., 34.)

Kyky toimia sosiaalisessa elämässä riippuu pitkälti käytännön ymmärryksestä, jota ohjaa sosiaalisen järjestelmän rakenteelliset piirteet, kuten säännöt ja käytössä olevat resurssit. (Shove, Pantzar & Watson 2012, 3). Käytäntö voidaan määritellä, näkökulmasta riippuen, toisaalta asiana, jota ihmiset tekevät ja toisaalta kokoelmina toisiinsa viittaavaa ja sosiologisen analyysin mahdollistavaa ihmistoimintaa. Käytäntö tulisi ymmärtää sekä potentiaalisena välineenä muutokseen että status quon ylläpitäjänä, tai toisaalta mahdollisuutena molempiin saman aikaisesti. (Pink 2012, 2-3.)

Käytäntöteoreettinen ajattelu juontaa juurensa muun muassa sosiologi Pierre Bourdieun (1977) ja kulttuurintutkija Michel de Certeau (1984) teoretisointiin. Heidän väitteensä toimivat perustana sille, miten käytäntöteoriaa on tulkittu jo pitkään, joko normatiivisesti tai resistenttinä, joista jälkimmäinen viittaa käytäntöjen riippumattomuuteen sosiaalisesti tuotetusta subjektiivisuudesta ja ensimmäinen käytäntöjen taipuvaisuuteen ulkopuolisten sääntöjen ja normien vaikutukselle. Bourdieun näkemys vahvistaa jo olemassa olevia valtarakenteita, ja de Certeau'n näkemys perustuu binaariin erotteluun valtaapitävien strategioista ja heikompiensaisten taktiikoista. Molemmat teoreettiset näkökulmat ovatkin saaneet osakseen kritiikkiä. Vaihtoehtoisesti voidaan tarkastella käytäntöä avoimena analyttisena käsitteenä, joka edustaa inhimillistä toimintaa ja jolla on monia mahdollisia tarkoituksia, kuten eri arjen innovaatioiden luominen tai pysyvyyden tunteen ylläpitäminen. (Pink 2012, 17-19.)

Filosofi ja käytäntöteoreetikko Theodore Schatzkia mukaillen käytäntöteoreettisessa viitekehyksessä yksilön sijaan merkitysten ja normatiivisuuden tuottajana nähdään käytännöt. Käytännöt ovat merkitysten, normatiivisuuden ja kielen lähde ja kantaja. (Pink 2012, 20.) Arki on muuttuva ja dynaaminen kokonaisuus ja siksi arjen tutkimus, käytäntöteoria mukaan lukien, ottaa huomioon tämän piirteen. Käytäntöteoria tarjoaa reittejä kulutuksen tutkimiseen, minkä avulla jokapäiväiset muutokset tulevat näkyviksi.

Käytännöt, materiaaliset toimijat, taidot ja tavat ymmärtää muodostavat tiloja. Tilat toimivat sapluunoina käytännöille, eli tilan kautta käytännöt saavat muotonsa. (Mt., 28.)

Sosiaalitieteiden professori Sarah Pinkin näkemyksen mukaan käytäntöteoria on aina uppoutunut ympäristöönsä, eikä siten ole erotettavissa paikan teorioista. Asettamalla käytännöt analyysin keskiöön käytäntöteoretikot tavoittelevat ymmärrystä yksityiskohtaisista arkipäiväisistä käytännöistä suhteessa laajempaan yhteiskuntaan. (Pink 2012, 3; 6.) Pinkin teoksessa *Situating Everyday Life* (2012) keskitytään käytännön ja paikan eri aineksiin reittinä laajempien kokonaisuuksien ymmärtämiseen, ja täten maalataan karkea teoreettinen ja metodologinen lähestymistapa arkipäiväisen elämän ja aktivismin ymmärtämiseen. Tälle tutkielmalle Pinkin lähestymistapa tarjoaa mahdollisuuden keskittyä arkisiin käytäntöihin ja niiden taustatekijöihin reitteinä merkityksiin, joita vaatteille ja tekstiilijätteelle annetaan. Pinkin teoriaa käytetään linssinä, kuitenkin asettamatta sitä kaiken tarkastelun lähtökohdaksi vaan lähinnä pohtien sen tarjoamia teoreettisia työkaluja aineistoa analysoidessa.

Käytäntöteoreettinen tarkastelu suuntaa huomionsa siihen, miten ihmiset käyttäytyvät arjessa. Schatzki (2001) on luetellut käytäntöjen monia temaattisia merkityksiä: käytäntö toimintana, sanattomana tietoisuutena tai taitoina, inhimillisenä tai ei-inhimillisenä, kuten tässä tutkielmassa vaatteet, ja ruumiillisena. Lisäksi käytäntöjen muodostamien verkostojen (neksuksen) välittäjinä toimivat artefaktit, hybridit ja luonnolliset objektit. Käytäntöjen kenttä (engl. *field of practices*) on todellinen toisiinsa linkittyneiden ihmiskäytäntöjen verkosto, minkä sisällä ilmiöt, kuten tieto, merkitykset, ihmistoiminta, tiede, valta, kieli, instituutiot ja historialliset muutokset tapahtuvat tai jonka ainesosia ovat. (Schatzki 2001, 11.) Käytäntöteoreettinen tutkimus on pääasiassa keskittynyt jaettujen normien, ymmärryksen, merkitysten, käytännöllisen tietoisuuden ja tarkoituksien merkityksellisyyteen (Shove, Pantzar & Watson 2012, 9). Tekemiset ja sanomiset, jotka muodostavat käytännöt, linkittyvät yhteen käytännön ymmärryksen, sääntöjen, teleaffektiivisuuden – käytännön päämäärät, keinot ja tunteet – ja yhteisymmärryksen kautta (Schatzki 2002, 77).

Monista keskenään erilaisista käytäntöteoreettisista lähestymistavoista ja painopisteistä huolimatta yhtä mieltä ollaan siitä, että käytännöt eivät ole yksinkertaisuudessaan läpikulkupaikkoja ihmisten ja sosiaalisten järjestelmien välillä, vaan käytännöt ovat kaiken keskiössä. Kulttuurisosiologi Andreas Reckwitzille (2002) käytäntö on rutiininomaista käyttäytymistä, kuitenkin sijoittuen aina aikaan ja paikkaan. Käytäntö ei

ole irrallinen toimintatapa vaan aina käytännön tuottajan, ihmisen, ruumiillisuuden, esineiden, taustatiedon, tietotaidon, tunteiden ja motivoivan tiedon yhtälö ja suhteiden verkosto. (Shove, Pantzar & Watson 2012, 3-9.) Käytäntöteoriassa tarkastellaan sosiaalisia ilmiöitä materiaalisuuden välityksellä. Materia ja esineet voidaan nähdä sosiaalisuutta tuottavana asiana.

Käytäntöteoreettista lähestymistapaa on hyödynnetty muun muassa keittiö- ja pyykkäyskäytäntöjä sekä median käytäntöjä tutkittaessa (ks. Pink 2012). Olemassa oleva tutkimus osoittaa sen, että arkielämän tarkastelu käytäntöjen näkökulmasta tarjoaa reitin arkielämän monimuotoisuuteen.

Tässä tutkimuksessa käytäntöteoreettinen lähestymistapa mahdollistaa poisto- ja kierrätyskäytäntöjen tarkastelun ruumiillisen toiminnan kautta. Pinkin (2012) mukaan suullisesti raportoidut käytännöt eivät mahdollista yksityiskohtaista yksilön käytäntöjen tarkastelua, vaan perustuvat aina toimijan omaan kokemukseen ja kirjalliseen tai suulliseen representaatioon. Monet käytännöt ovat sarja taitavia toimintoja tai liikehdintää, jotka kokonaisuutena johtavat tehtävän onnistuneeseen suorittamiseen. (Pink 2012, 41.) Tällaista tietotaitoa vaativaa toimintaa on myös tekstiilin lajittelu ja poistaminen.

Kulutus ei ole vain käytäntö, vaan osa jokaista käytäntöä. Sosiologi Alan Warden mukaan omaksuminen tapahtuu käytänteissä ja käytännöt, ei halut, muodostavat tarpeita. (Pink 2012, 20.) Käytännöt ovat luonteeltaan dynaamisia, sisältävät mahdollisuuden jatkuvalle muutokselle. Shove ym. (2007) ehdottavat, että tavarat hankitaan, poistetaan ja muokataan suhteessa kulttuuriseen ja ajalliseen kontekstiin, tiettyihin tekemisen ja omistamisen oletuksiin (Pink 2012, 52). Tietyn kuluttamisen tavat, tavat hankkia, omistaa ja poistaa, rakentuvat suhteessa ympäristöömme ja sosiaalisiin suhteisiimme. Tätä tutkielmaa kerätyn aineiston perusteella kuluttajat peilaavat omia käytäntöjään suhteessa omaan sosiaaliseen ympäristöönsä, kuten ystäviin, työkavereihin ja perheeseen, jotka näin välillisesti vaikuttavat eri kulutuksen vaiheissa. Vastuullisen kuluttajuuden omaksuminen ja siten vastaavien käytäntöjen harjoittaminen viittaa siihen, että yksilöllä on resursseja - aikaa, rahaa, tilaa - toimia vastuulliseksi katsomallaan tavalla. Hän on omaksunut ja ottanut käyttöönsä tapoja ja käytänteitä, jotka sopivat hänelle ja jotka tuottavat kuvaa vastuullisesta kuluttajasta ulkopuolisille.

Käytäntöteoriassa voidaan keskittyä siihen, miten asiat ovat nyt, mutta myös siihen, miten ne muuttuvat ja minkä johdosta. Kausaliteetti, käytäntöjen omaksumisesta niiden toimittamiseen, on merkityksellistä, mutta ainoastaan tarjotessaan merkityksiä tutkittaville käytännöille. Arkisten käytäntöjen tekohetkellä ihmiset (toimijoina) yhdistävät kolme elementtiä, joista nämä käytännöt syntyvät: materiaalit, kompetenssit ja merkitykset. Materiaaleiksi lukeutuu tavarat, teknologiat, fyysiset kokonaisuudet ja raaka-aineet. Kompetenssi muodostuu ihmisen eli toimijan taidoista, tietotaidosta ja tekniikoista. Merkitykset taas sisältävät niin symboliset merkitykset kuin ideat ja toiveet, jotka ohjaavat käytäntöjä. (Shove, Pantzar & Watson 2012, 13-14.)

Tämän tutkimuksen viitekehyksessä hyödynnetään käytäntöteoreettista lähtökohtaa, jossa kuluttaja tuottaa tietynlaisia arkisia käytäntöjä materiaalisuuden eli tekstiilin, oman tietotaidon ja järjestyksen sekä luomiensa merkitysten avulla ja tuottaen yhä uusia merkityksiä. Kuluttamisen prosessinomaisuutta mukaillen tutkimuksessa huomioidaan käytäntöjen kausaliteetti, omaksumisesta niiden toimittamiseen, sillä kokonaisuuden ymmärtäminen tuottaa merkityksiä poistokäytännöistä. Käytännöt nähdään tietoa tuottavana ja merkityksiä sisältävänä toimintana ja normatiivisena lähteenä, jossa kuluttaja toimii vain välillisesti. Käytäntöteorian avulla voidaan rakentaa reittejä laajempien kokonaisuuksien, kuten vaateteollisuuden ja jätehuollon, ymmärtämiseen keskittymällä käytännön ja paikan ruumiillisiin, liikkuviin, neuvotteleviin ja aistillisiin aineksiin.

3. Aineisto ja menetelmät

3.1. Tutkimusasetelmasta ja tutkimusetiikasta

Tämä etnografinen tutkielma keskittyy kuluttajien arkisiin tekstiilin poistokäytäntöihin ja niiden avulla rakennettuun jättesuhteeseen sekä sen sisältämiin merkityksiin. Kyse on hermeneuttisen, eli merkityspohjaisen ja tulkinnallisen (Tuomi & Sarajärvi 2009, 35), näkökulman sisällyttämisestä kaikkeen tekemiseen. Merkitykset muodostuvat kuluttajien

ja jätteen välisissä suhteissa ja kuluttajan harjoittamissa käytännöissä. Merkitykset pohjautuvat tutkijan tulkintoihin ja tutkittavien tarjoamiin näkökulmiin.

Tutkielman etnografinen kenttä muodostuu tutkittavien kodeista, etenkin vaatehuoneista tai -kaapeista. Kun tutkijana astuu tutkittavien koteihin, olo- ja makuuhuoneisiin, astuu heidän yksityiselle alueellensa. Koti on lähtökohtaisesti tila, johon vieraalla, ulkopuolisella, kuten tutkijalla, ei ole pääsyä. Tästä syystä on oltava hienovarainen, ettei loukkaa kenenkään yksityisyyttä ja yksityisyyden tilaa. Pääsy koteihin on neuvoteltu tutkittavien kanssa yhteisymmärryksessä ja tarkoituserät tarkasti käsitellen. Onkin todettava, että jokainen tutkittava on antanut suostumuksensa tutkimukseen osallistumisesta tiedostaen siihen liittyvät yksityiskohdat, eli vaatekaapin läpikäymisen yksityiskohtaisesti ja vuorovaikutuksessa tutkijan kanssa. Lisäksi heille on kerrottu tapahtuman dokumentoinnista videokuvauksella ja syntyneen aineiston käyttötarkoituksesta sekä säilytyksestä. Hyvän tieteellisen käytännön mukaista on juuri rehellisyys ja avoimuus prosessin kulusta ja tarkoituseristä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 132). Tutkimuksen prosessiin ja tuloksiin vaikuttaa tutkijan oma subjektiivisuus, hänen tietonsa ja odotuksensa. Kuitenkin tällainen hallittu subjektiivisuus, jossa tutkijan omat intressit esitellään avoimesti, on yksi tutkimuksen luotettavuuden takeista. (Syrjälä, Ahonen, Syrjäläinen & Saari 1994, 122.)

Tutkittavien anonymiteetin suojelemiseksi tutkimuksessa käytetään pseudonyymejä tutkittaviin viitattaessa. Pseudonyymit on luotu suhteessa tutkittavien todellisiin etunimiin ja vastaavat niitä samankaltaiselta esiintyvyydeltään.

3.2. Visuaalinen etnografia

Erilaisia etnografioita yhdistää sosiaalisten ilmiöiden tarkastelu paikallisesti ja itse tutkijan asettuminen tilanteeseen tarkastellen tilannetta kokemuksellisesti ja omakohtaisesti. Toisin sanoen kenttätöön osallistuminen, havainnoin ja kokemusten keskeinen merkitys aineistonkeruussa yhdistävät etnografista tutkimusta. (Kinnunen 2017, 48.) Etnografialle tunnusomaisen havainnoinnin avulla asiat voidaan nähdä niiden oikeissa yhteyksissään (Tuomi & Sarajärvi 2009, 81), kuitenkin sillä varauksella, että tutkijan saapuessa kentälle, häneen suhtaudutaan tietyllä varauksella ja siten asiat saattavat saada keinotekoisien ulottuvuuden. Etnografioiden tarkoituksena on analysoida

kulttuurin muodostavia merkitysverkostoja, eli kulttuurisia prosesseja ja toimijoiden antamia merkityksiä. Analyysilla tavoitellaan tulkintaa tutkijaa kiinnostavasta kulttuurista. Etnografia on siis tapa ymmärtää ja teoretisoida tutkittavaa ilmiötä. (Lappalainen 2007, 9.) Etnografiselle tutkimukselle on ominaista, että aineiston tuotanto, analyysi, tulkinta ja teoretisointi kulkevat limittäin, eivätkä siten asetu perinteisen lineaarisen raportoinnin muotoon (mt., 13). Tässä tutkielmassa tämä tarkoittaa aineiston analyysia ja tarkastelua jo kenttäpäiväkirjan muodossa aineiston keruun yhteydessä. Lappalaisen mukaan etnografisen tutkimuksen vahvuus on sen tarjoamissa mahdollisuuksissa tuottaa yhteiskunnallisesti merkittävää tutkimusta tekemällä näkyväksi eroja tuottavia, poissulkevia ja ihmisten toimijuutta rajoittavia käytäntöjä (mt., 14).

Etnografia on metodologia, ei metodi datan keräämiseen, eli luomisprosessi ja tiedon representaatio, joka perustuu tutkijan omiin kokemuksiin kentältä. Tutkijan kokemukset ja havainnointi kuvataan tutkimusprosessille uskollisella tavalla. (Pink 2007, 22.) Osallistuva havainnointi pitää sisällään oletuksen tutkijan aktiivisuudesta kentällä, vuorovaikutuksesta tutkittavan kanssa (Tuomi & Sarajärvi 2009, 82).

Sosiologi Beverly Skeggsin (2000) mukaan etnografiselle tutkimukselle ominaisen kentän käsitteen voi ymmärtää niin fyysisenä paikkana, jossa kenttätyö tapahtuu kuin kirjoittamisen ja reflektoinnin tilana. Sosiologi Paul Atkinson (1992) taas on tarkastellut etnografista kenttää kolmen eri prosessin avulla: fyysinen kenttä, kirjoitettu kenttä ja tekstuaalinen kenttä. (Palmu 2007, 138.)

Fyysinen kenttä muodostuu tutkijan läsnäolon, havaintojen ja katseen kautta (Palmu 2007, 140). Tässä työssä kentäksi muodostuu tutkittavien kodit asukkaineen. Jokaisen tutkittavan koti on hänelle henkilökohtainen ja edustaa siten tutkittavan ja muiden asukkaiden identiteettiä. Koska tutkimuksen kohteena ovat tutkittavien vaatteet, toimii erityisesti tutkittavan vaatekaappi tutkimuksen kenttänä ja osana tutkimuksen tuloksia. Vaatekaappi on järjestetty tietyllä tavalla, mikä vaikuttaa osaltaan siihen, miltä kaappi näyttää toisaalta ulkopuoliselle toisaalta tutkittavalle itselleen sekä siihen, mitkä vaatteet ovat eniten käytössä, sillä oletuksella, että käytetyimmät vaatteet ovat kaapin etuosassa helposti saatavilla

Kirjoitettu kenttä koostuu kentältä laaditusta dokumentaatiosta, videosta ja nauhoituksesta, sekä muistiinpanoista, joita koko prosessin ajan on kirjattu muistiin.

Tekstuaaliseksi kentäksi taas muodostuu aineisto kokonaisuudessaan aukikirjoitettuna, koodattuna ja analysoituna osana valmista tekstiä.

Aineiston rajausta tehdään tutkimuksen eri vaiheissa tutkimuskysymyksen laatimisesta, teorian valintaan ja kenttätööhön sekä koko tutkimusprosessin edistyessä (Palmu 2007, 141). Aineiston rajaus on siten keskeinen osa tutkimusprosessia; osallistuu kentän rakentamiseen ja vaikuttaa olennaisesti tutkimuksen tuloksiin.

Fyysisen kentän tapahtumat eli kokemukset muokkaantuvat kirjoituksiksi kentällä tehtyjen havaintojen aukikirjoittamisen kautta ja muuttuvat siten kirjoitetuksi kentäksi (Palmu 2007, 144). Muistiinpanojen ja muun kerätyn aineiston puhtaaksi kirjoittaminen muuttaa tekstin muotokieltä ja luettavuutta ja on siten tutkijan tuotos ja tavallaan tulkinta alkuperäisestä aineistosta.

Teksti muuttuu tulkintojen ja kuvausten kautta tutkimuksen tekstuaaliseksi kentäksi ja kuvastaa sitä fyysistä kenttää, jossa tutkimusta on tehty ja havainnot kirjattu. Nämä tulkinnat ja kuvaukset muodostavat vain yhden mahdollisen kokonaisuuden, joka sisältää mahdollisuuden ja tarjoaa tilaisuuden aina vain uusille tulkinnoille. Lopputulos on tutkimuksen tekijän representaatio omista kokemuksista eikä pyri, saati kykene esittämään tapahtumia tutkittavien kokemuksina ja absoluuttisina totuuksina. (Palmu 2007, 147-148.) Toisaalta tutkimuksenteossa halutaan huomioida tutkittavien näkemykset ja tutkittavan kanssa käytävä dialogi, sillä tutkimusta tehdään heidän kanssaan ei heistä. Palmun mukaan (mt.) etnografia on aina ruumiillistunutta tutkimusta, jossa myös tutkijan ruumiillisuus on läsnä. Tekstissäkin on siksi nähtävissä tutkijan kokemukset. Tutkija tekee kirjoittaessaan, kuten muissakin tutkimuksen vaiheissa, jatkuvasti päätöksiä, rajauksia ja valintoja siitä, mitä kertoo ja mikä lopullisessa tekstissä on esillä.

Visuaalinen etnografia eroaa ”tavallisista” etnografioista aineistonkeruumenetelmän visuaalisuuden takia, toisin sanottuna keruumenetelmänä on käytetty esimerkiksi videokuvaamista, valokuvaamista tai piirtämistä. Videokuvaan perustuvaa etnografiaa kutsutaan videografiaksi. Kuvaaminen voidaan nähdä myös aineistoa tuottavana toimintana. Aineiston tallentamisen ja tuottamisen lisäksi kuvaaminen voi tuottaa jotain muuta, ulkopuolista, kuten sääntöjä tai järjestelmiä. (Paju 2007, 212-215.) Video rajaa tutkimustilannetta ja jättää ulkopuolelle asioita, jotka ovat havaittavissa fyysisessä tilassa, mutta eivät mahdu videokuvaan. Videoiminen saattaa lisäksi vaikuttaa tutkittavien

toimintaan, toimien käytäntöjä muokkaavana tai rajoittavana tekijänä. Videografiat keskittyvät Knoblauchin (2006) mukaan tiettyjen toimintojen, vuorovaikutuksen ja sosiaalisten tilanteiden tarkasteluun. Visuaalinen aineisto on aina suhteessa tutkijan omaan ymmärrykseen kentästä, joka rakentuu näön, hajun, äänen ja tuntojen välityksellä. Visuaalisen aineiston ymmärtäminen refleksiivisyyden kautta lisää ulkoisten piirteiden merkitystä kokonaiskuvaan. (Paju 2007, 220-222.) Aineisto sekä aineistonkeruutilanne voidaan ymmärtää refleksiivisinä siten, että jokainen tilanne on altis tulkinnoille ja uudelleenanalysoinnille. Videokuvauksen avulla pystyttiin tämän tutkielman teon kannalta tallentamaan tutkittavien käytäntöjä ilman, että niitä olisi kirjattu hetki hetkeltä ylös ja siten rikottu dialogi ja vuorovaikutus tutkittavaan. Näin ollen videokuvaus mahdollisti tutkijan ja tutkittavan välisen vuorovaikutuksen ilman keskeytyksiä. Lisäksi aineistoon ja tutkimuksen kentälle palaaminen oli videoaineiston johdosta helppoa ja palautti tutkimustilanteet mieleen.

Etnografinen käytäntöteoriaa hyödyntävä tutkimus on aina käytännön lisäksi yksilön tutkimusta, sillä yksilöt ovat käytänteiden toimittajia. Etnografinen tutkimus tarkastelee käytäntöjen painotusta analyttisena yksikkönä ja kutsuu esittämään kysymyksiä aineistolle. Tämän tyyppisessä tutkimuksessa yksilön performatiivisuus auttaa ymmärtämään miksi ja miten yksilöt muuttavat ja uudelleen tuottavat käytäntöjä toiminnassaan. Tavat, joilla yksilöt sitoutuvat kollektiivisiin käytäntöihin voivat tuottaa norminmukaista käytöstä ja ylläpitää tiettyjä standardeja, mutta toisaalta olla innovatiivisia ja nakertaa tunnustettuja normeja. (Pink 2012, 21.)

Tämän tutkielman aineisto koostuu viiden tutkittavan tapaamisen dokumentoinnista, videoetnografian menetelmin sekä kirjallisin kenttämuistiinpanoin, tutkittavien haastatteluista ja tutkimustilanteiden havainnoinnista. Tutkittavat valikoituivat kahdesta Facebook-ryhmästä, joissa toisessa käsitellään nollahukkaperiaatteen mukaista elämäntapaa, ja toisessa kotitalouksien järjestelyyn ja siivoukseen keskittyvää paikka kaikelle -ajatusta. Ryhmät valikoituivat sen mukaan, että olin tutustunut ryhmissä käytävään keskusteluun ja havainnut sen oman aiheeni kannalta hedelmälliseksi pohjaksi tutkimuskutsun asettamiselle. Lisäksi resurssien rajallisuus pro gradu -tutkielman kohdalla vaikutti siihen, että tutkittavat oli löydettävä nopeasti ja siten, ettei tutkimustapaamisista koituisi suurta taloudellista rasitetta tutkijalle. Facebook-ryhmien kautta tutkittavat oli helppo tavoittaa, yhteinen kieli oli olemassa heti kättelyssä ja kiinnostuneista pystyi karsimaan sellaiset, jotka olivat maantieteellisesti haastavasta

tavoitettavissa, eivätkä halunneet osallistua epätyyppillisiin menetelmin, kuten videopäiväkirjatyypisesti tutkimuksen tekoon.

Tutkimuskutsuun vastasi yhteensä yhdeksän kiinnostunutta, joista edellä mainituin tavoin valikoitui viisi tutkittavaa, joiden kanssa sovittiin tarkemmin tutkimusentekoon liittyvistä yksityiskohdista ja tapaamisista. Tämän lisäksi tutkielma herätti yleistä kiinnostusta, jota ilmenettiin niin yksityisviestein kuin Facebook-julkaisun kommentein.

Tutkielmaan valikoituneet tutkittavat ovat 18 ja 45 ikävuoden väliltä, naisoletettuja pääkaupunkiseudun ja Varsinais-Suomen alueelta. He edustavat "valveutuneita" tai vastuullisia kuluttajia, sillä olivat kaikki tutkimukseen osallistuessaan jo hyvin tietoisia vastuullisuuteen, jätteeseen, kierrätykseen ja uusiokäyttöön liittyvistä kysymyksistä. Heidän välillensä oli kuitenkin huomattavissa eroja muun muassa tiedon syvällisyydessä sekä vastuullisten käytäntöjen soveltamisessa arjessa. Erot tutkittavien välillä tekivät aineiston keräyksestä mielekästä ja kiinnostavaa.

Tutkittavat eivät ole koko Suomen populaatiota edustava joukko, vaan kokoelma ihmisiä, kuluttajia, jotka ovat aiheesta jo ennakkoon kiinnostuneita ja siksi helposti lähestyttäviä ja valmiita avaamaan kotinsa ja vaatekaappinsa tuntemattomalle. Tutkittavien joukon perusteella pystyy kuitenkin tekemään johtopäätöksiä siitä, miten tietynlaiset kuluttajat poistavat tekstiilejä ja ymmärtävät tekstiilijätteen. Kuten Tuomi ja Sarajärvi ovat esittäneet (2009), ei laadullisessa tutkimuksessa edes pyritä tekemään tilastollisia yleistyksiä vaan pyritään kuvaamaan ilmiötä, ymmärtämään tiettyä toimintaa ja tarjoamaan teoreettisesti mielekäs analyysi tietystä ilmiöstä. Tästä syystä laadullisen aineiston keruussa on merkitystä myös tutkittavien omasta ymmärryksestä koskien tutkittavaa ilmiötä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85.) Yhdessä aikaisemman tutkimuksen kanssa kerätyn aineiston tarkoituksena on valottaa kuluttajien ymmärrystä tekstiileihin liittyvistä prosesseista ja niiden muodostamista tekstiilijätteen merkityksistä. Vertaamalla tätä tutkielmaa varten kerättyä aineistoa aikaisempaan tutkimukseen on mahdollista tehdä johtopäätöksiä siitä, miten tietynlaiset kuluttajat käyttäytyvät ja minkälaisen roolin he saavat yhteiskunnallisessa jätehuollon järjestelmässä.

Tuula Gordonin ym. (2007, 45) mukaisesti kentän havainnointia helpottamaan voi laatia havainnointitaulukon tai -kartan. Kartan avulla eri ulottuvuuksien hahmottaminen ja yhteyksien tulkitseminen ja ymmärtäminen sekä analysointi helpottuvat. Oma havainnointirunkoni koostui kahdesta osasta: fyysisen tai formaalin havainnoinnista sekä

informaalien tai tulkinnallisten asioiden havainnoinnista. Fyysisiin asioihin lukeutuivat esimerkiksi ympäristön rakentuminen, vaatekaappi ja asuinalue, kun taas informaaleihin asioihin katsoin lukeutuvaksi muun muassa tutkittavan ja tutkijan välisen vuorovaikutuksen, joka ilmentyi esimerkiksi tutkittavan puolesta oletettuna valta-asetelmana, sekä käytäntöjen (epä)varmuuden. Yhdistämällä sekä fyysisiä että informaaleja piirteitä on mahdollista muodostaa ennakko-oletuksia, konteksti sekä johtopäätöksiä tutkittavasta, tämän ympäristöstä, käytännöistä ja diskursseista. Jo näiden asioiden kirjaaminen kertoo tutkittavista ja heidän asettumisestaan tiettyyn kontekstiin.

Aineiston keräyksessä tulee huomioida asettuminen tutkittavan kotiin vieraana tutkijapositiona. Jos tutkija toivotetaan tervetulleeksi kotiin, hänen on vaikea poiketa vieraisilla olemista määrittävistä kulttuurisista käytännöistä (Kinnunen 2017, 60). Tämä oli hyvin näkyvässä aineistoa kerätessä. Lähes kaikki tutkittavista ottivat selkeän roolin kuluttajana tai maallikkona, jonka luo on tultu tutkimusmielessä tarkastelemaan, miten kotitaloudessa eletään ja toimitaan. Tutkijalta odotettiin vahvaa ammattitaitoa tekstiilien kierrätyksestä, kulutuksesta ja materiaaliopista. Vaikka tutkittavat olivat tietoisia, että kyseessä oli sosiologinen tutkielma, olettivat he tutkijan auttavan heitä kierrättämään tekstiilinsä asiaan kuuluvalla tavalla ja tarjoamaan tietoa materiaaleista ja niiden kestävyyydestä. Lisäksi vieraana tutkijan on haastava päästä käsiksi todellisuuteen ilman minkäänlaista filtteriä tai muuta keinoa, jonka avulla tutkijalle näytetään vain osa totuudesta. Tutkimustilanne on arjesta poikkeavaa toimintaa ja tilanteessa tuotettuja käytäntöjen ja diskurssien luettavuutta saattaa heikentää se, että tutkittavilla on taipumus antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia sekä toimia tavoin, joiden ajattelee tukevan tutkimuksen intressejä (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 1997, 193).

3.3. Teoriaohjautuva sisällönanalyysi

Sisällönanalyysi on yksinkertaisesti sanottuna käytetyn aineiston järjestämistä systemaattisesti tutkimuskysymys mielessä pitäen. Aineistoa tarkastellessa pidetään siis mielessä tutkimuksen tavoite, minkä avulla pystyy järjestämään aineistoa aina uudelleen. Aineiston systemaattista järjestelyä kutsutaan koodaamiseksi ja sen tuloksena johdetaan ja kehitetään käsitteistöä, jotka kuvaavat aineistosta nousevia teemoja. Koodausta voidaan

ajatella aineiston "kaiveluna", jossa tutkija pyrkii pääsemään pinnan alle löytääkseen piilossa lymyäviä "aarteita". (Corbin & Strauss 2008, 66.)

Sisällönanalyysin avulla pyritään tekemään aineistoa edustava ja ilmiötä kuvaava tiivistys ja yleistys, jolle teoria tarjoaa merkityksiä. Sisällönanalyysissä etsitään tuotetulle tekstile, niin kirjoitetulle kuin kuvitetulle, merkityksiä. Merkitykset perustuvat yksilölliseen maailmasuhteeseen, joita ihminen jatkuvasti tuottaa sisältä käsin. Yksinkertaistettuna, sisällönanalyysissä pyritään kuvaamaan aineistoa sanallisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103-104; 106.) Tämän tutkielman aineistoa analysoidaan teoriaohjaavan sisällönanalyysin avulla ja keinoin. Teoriaohjaava tai teoriasidonnainen analyysi perustuu aineiston ja teorian keskustelemaan otteeseen. Aineiston luokittelu perustuu aikaisempaan tutkimukseen, eli tutkimuksen teoreettiseen viitekehukseen. Analyysissä onkin teoreettisia kytkentöjä, mutta analyysi ei perustu suoraan teoriaan. Toisin sanoen, analyysiyksiköt poimitaan aineistosta, mutta tutkimuksen teoreettinen viitekehys ohjaa tai suuntaa analyysia. Tarkoituksena ei ole testata aikaisemman tiedon paikkansapitävyyttä, vaan tarjota uusia reittejä ja uria, niin sanottuja teoreettisia johdannaisia, pohdinnoille. Tutkimusprosessia ohjaavat limittäin ja vuorotellen aineistolähtöisyys ja teoreettiset mallit. (Mt., 95-96; 113.)

Yksi paljon käytetty sisällönanalyysin väline on kysymysten esittäminen aineistolle. Kysymyksiä esitetään pitkin aineiston analyysin prosessia (Corbin & Strauss 2008, 69), kuitenkin jäämättä jokaiseen kohtaan odottamaan vastauksia, vaan toimimalla harkiten ja pohtimalla, missä vaiheessa analyysiä kysymysten esittäminen aineistolle luo tutkimuksen kannalta kiinnostavia näkökulmia. Kysymykset voivat olla sekä yksinkertaisia, kuten missä, milloin, ketä, miksi, että monitahoisempia, kuten mitkä säännöt ja järjestelmät vaikuttavat käsiteltyyn asiaan (mt., 71). Etenkin aikaan ja tilaan liittyvät kysymykset ovat oleellisia tämän tutkimuksen käytäntöteoreettisen näkökulman kannalta ja toisaalta sääntöihin ja järjestelmiin viittaavat kysymykset jätehuoltojärjestelmän vallan pohdinnan kannalta.

Laadullisesta tutkimuksesta kirjoittaneet Juliet Corbin ja Anselm Strauss ovat kategorisoineet eri tyyppiset aineistolle esitettävät kysymykset neljään ryhmään: 1) aistimelliset, 2) teoreettiset, 3) käytännölliset ja 4) ohjaavat kysymykset (mt., 72). Kysymysten avulla päästään tarkastelemaan lähemmin käsiteltyä asiaa aineistossa tarkasteltavien henkilöiden kautta. Jokainen toimija omassa aineistossani käsittelee samoja teemoja erilaisin keinoin ja käytännöin, sillä heillä on erilaiset näkökulmat,

positiot ja asenteet kyseiseen aiheeseen. Aineistolle esitetyt kysymykset eivät aina saa lopullisia tutkimuksen kannalta hedelmällisiä vastauksia, mutta ne saavat tutkijan pohtimaan, mitä aineistosta voisi löytyä (mt., 70).

Toinen yleisesti käytetty analyysiväline, joka sisältyy lähes aina sisällönanalyysin tekemiseen, on aineiston sisäinen vertailu. Vertailua tehdään aineistosta nousevien tapahtumien välillä ja yhdistetään toisiaan sisällöllisesti muistuttavat saman teeman alle. Tällainen kategorisointi on hyödyllistä, sillä se auttaa tutkijan erottamaan aineiston eri ulottuvuudet, sekä samankaltaisuudet ja eroavaisuudet. (Corbin & Strauss 2008, 73.) Tämän tutkielman aineisto on kerätty viideltä tutkittavalta, joiden käytännöissä on löydettävissä niin yhtäläisyyksiä kuin eroavaisuuksia. Vertailemalla eri tutkittavien käytäntöjä ja diskursseja saadaan rakennettua yläteemoja, joiden alle samankaltaisuudet voidaan koota ja joiden avulla aineiston analyysi hahmottuu.

4. Vaatteet elon eri vaiheissa

Tekstiilijätteen eri merkitykset muodostuvat jokaisen ymmärryksestä ja suhteesta niin omiin käytäntöihin kuin ympäristöön, josta riippuvaisena ihmiset tekevät päätöksensä. Tekstiilin poistokäytännöt kertovat siitä, miten kukin näkee ja kokee tekstiilijätteen, eli mikä on sosiaalisesti hyväksyttävä ja normiksi muodostunut sekä opittu käytäntö poistaa vaatteita ja missä vaiheessa vaateen elinkaarta poistaminen tapahtuu. Käytäntöjen kentällä, ihmiskäytäntöjen verkostoissa, muodostuvat tieto, merkitykset, ihmistoiminta, tiede, valta, kieli, instituutiot ja historialliset muutokset, jotka määrittävät toimintaamme (Schatzki 2001, 11) sekä asioista, joista muodostuu normeja tai muuten merkittävä osa arkeamme.

Tutkielman aineiston analyysi on jaettu kahteen osaan tekstiilien läpikäymisen, lajittelun ja poistamisen kokoavien pääkäytäntöjen mukaan: säilyttäminen ja poistaminen. Näiden käytäntöjen avulla kartoitetaan reittiä tutkittavien arkeen ja tekstiilin poistokäytäntöihin, jotka muokkaavat suhdetta tekstiileihin ja tekstiilijätteeseen.

Kinnunen (2017, 88) on väitöskirjassaan laatinut jaottelun tavaroista luopumisen reiteistä muutossa. Sitä soveltaen ja tämän tutkielman kentän havaintoja hyödyntäen rakentui jaottelu (Taulukko 1.), jonka avulla vaatteisiin liittyvien käytäntöjen avulla luodaan niille ominainen kanava poistamiseen. Jaottelun avulla kartoitin sitä, millä tavoin tutkittavat poistavat tekstiilejä ja mille taholle tai kenelle tekstiilit päätyvät.

Texjäte-hankkeen (2015) tuloksien tavoin myös tämän tutkielman jaottelu listasi poistamisen syiksi vaatteiden kulumisen, sopimattoman koon ja kulahtaneen ulkonäön. Vaatteiden säilyttämiseen ja poistamiseen vaikuttaa tutkielman aineiston perusteella myös käytön aktiivisuus, vaateen arvo – niin taloudellinen kuin mielletty arvo – eli vaateen identiteetti, olemassa oleva uusi käyttötarkoitus sekä vaateen istuvuuteen tai sopivuuteen linkitettävä omakuva tai mielikuva itsestä vaate päällä.

Taulukko 1. Kuluttajien tekstiilin poistokäytännöt ja kanavat

Poistamisen käytäntö	Kenelle/mille	Poistamisen kanavat
Lahjoittaminen	Läheiselle	Sukulaiset, kaverit
	Vieraille kasvokkain	Sosiaalisen median lahjoitusryhmät
	Organisaatioille	Hyväntekeväisyysjärjestöt
	Anonymisti epävirallisiin keräyksiin	Kierrätyspisteet
Myyminen	Anonymisti vieraille	Kirpputori, sosiaalisen median kirpputori, nettikirpputori
	Vieraille kasvokkain	Kirpputori (itse myymässä)
Siirtäminen organisoituun jätehuoltoon	Pihalla sijaitseva	Taloyhtiön roskis, jätekatos
	Muulla sijaitseva	Kunnallinen jätehuoltopiste tai keräys
Säilöminen	Varastoihin	Vintti, kellari, varasto
Muuntaminen	Omaan käyttöön tai lahjaksi	Vaatteeksi, tilkkutyöksi, askarteluksi, rätiksi

4.1. Tutkittavien esittely

Tutkimuksen tutkittavista muodostuu joukko kuluttajia, joilla on tietoa ja kokemusta kierrättämisestä ja uusiokäytöstä, ja joiden arjessa jäte muodostuu ja rakentaa reittejä heidän kulutuskäyttäytymisensä tarkasteluun. Tutkittavien esittelyn kautta rakennan ympäristön, johon tutkijana asetuin ja osallistuin, ja jossa tutkielma tuotettiin suhteessa tutkittaviin ja heidän tekstiilin poistokäytäntöihinsä.

Ensimmäisenä tapasin *Meijun*. *Meiju* on neljäkymmenen ja korkeakoulutettu. Hän on palannut äitiyslomalta töihin ja elää lapsensa ja miehensä kanssa paritalossa Varsinais-Suomessa. Hän viettää paljon aikaa kotona ja tapaamme eräänä arkipäivänä puolenpäivän aikaan. *Meiju* tarjoaa kahvia jutustelun seuraksi. Siirrymme vaatehuoneeseen, jossa suurin osa perheen vaatteista säilytetään. Vaatehuone koostuu avohyllyistä, vaaterekeistä, hyllyjen päälle nostetuista kasseista ja koreista. Kaikki on paikallaan, olematta kuitenkaan siisteissä viikatuissa riveissä, sillä *Meiju* ja hänen miehensä eivät pidä viikkaamisesta. Vaatehuone on melko täysinäinen. *Meiju* säilyttää lähes kaiken mikä on kooltaan sopiva, eikä täysin repsahtanutta.

Seuraavaksi matkaan pääkaupunkiseudulle tapaamaan *Annia*. *Anni* on korkeakoulutettu, päälle kolmekymppinen ja asuu ja elää miehensä kanssa kerrostalossa pääkaupunkiseudulla. Tapaamme eräänä sunnuntaiaamuna, asukkailla on ollut vieraita

kylässä edellisenä päivänä, joten minullekin tarjotaan pientä syötävää kahvin seuraksi. *Annin* ja hänen miehensä koti on sisustettu käytetyllä tavaramateriaalilla ja asukkaiden persoona ja arvomaailma on heijastunut kodin sisutuksessa. Siirrymme makuuhuoneeseen, jossa vaatekaapit ja siten suurin osa vaatteista ovat säilytyksessä. Osan vaatteistaan, jotka on sijoitettu pyykkäyksen jäljiltä koreihin, *Aino* hakee yhdessä miehensä kanssa toisesta huoneesta erikseen tutkimuksentekoa varten. *Aino* on innokas ompelija ja säilyttää kaiken käyttökelpoisen materiaalin "DIY-väsäyksiään" varten. Hän kertoo "saavansa kiksejä", kun pystyy hyödyntämään mitä pienempiä vaateilkkuja töissään.

Tutkimuksen nuorin, alle kaksikymppinen, osallistuja *Lea* asuu kahden kaninsa kanssa yksiosassa pääkaupunkiseudulla. Tapaan hänet aurinkoisena tammikuun päivänä. Hän tulee vastaan alaovelle ja tarjoaa teetä, johon myönnyn, olenhan matkannut tapaamista varten jälleen parin tunnin matkan ja kaipaen piristystä. Yksio rajoittaa säilytystilaa ja *Lealla* onkin tutkittavista vähiten vaatteita; jatkuvasti käytössä olevat ja visuaalisesti *Leaa* eniten miellyttävät on asetettu vaatereille, loput matalaan laatikostoon. *Lea* on innokas second hand -shoppailija, eikä osta juuri koskaan vaatteita uutena. *Lea* kertoo käyvänsä vaatteitaan läpi melko usein ja lainaavansa, vaihtavansa sekä vievänsä vaatteita kavereiden kesken kirpputorille.

Merin luo saavun aikaisin aamulla kesken hänen ja hänen lastensa aamupalahetken, joten *Meri* pyytää istumaan pöydän ääreen kahvikupin kanssa. Aloitan taustoittavien kysymysten esittämisen jo aamupalapöydässä. *Meri* asuu miehensä, joka ei tutkimuksen aikaan ole paikalla, ja kahden lapsensa kanssa kerrostalossa pääkaupunkiseudulla. *Meri* on reilu kolmekymppinen äitiyslomalainen. Äitiysloman johdosta vanhempikin lapsi on kotona, ja tapaaminen rytmittyy hyvin eri tavalla verrattuna tapaamisiin muiden tutkittavien kanssa. Siirrymme olohuoneeseen ruokapöydän ääreen, koska se on kuvaamisen kannalta otollisin paikka, ja käymme läpi *Merin* etukäteen poistoon lajittelemia vaatteita. *Meri* on hyvin huolestunut nykyisestä kulutuskulttuurista sekä lukemistaan jutuista muun muassa tekstiilijätteen liittyen. Hän pyrkiikin ottamaan nämä asiat huomioon omassa kotitaloudessaan ja ostaa paljon käytettynä ja välttelee tekokuitumateriaaleja, etenkin lastenvaateissa.

Ritvan tapaan viimeisenä kaikista tutkittavista, hänen kotonaan pääkaupunkiseudulla. On kylmä pakkasilta ja lämmittelemme teen äärellä. *Ritva* on reilu kolmekymppinen, asuu kahden lapsensa ja miehensä kanssa omakotitalossa. Hän on innokas sisustaja, minkä johdosta hän käy säännöllisesti kierrätyskeskuksissa ja kirpputoreilla, joista usein ostaa

myös vaatteensa. Käymme vaatteita läpi *Ritvan* ja hänen miehensä makuuhuoneessa, jossa vaatekaapit ja -laatikosto sijaitsevat. *Ritvalla* on suhteellisen paljon vaatteita, sillä niiden läpikäynti ei ole hänen lempipuuhaansa. Yleensä hän vie käytettyjä vaatteita kierrätyskeskuksiin, mutta nyt valikoi jotain myös myöhemmin myytäväksi. *Ritva* epäröi omaa tietämystään ja väittää olevansa täysin kädetön vaatteiden materiaalien suhteen. Roskiin hän ei kuitenkaan heitä juuri mitään tekstiiliä, sillä on ollut siinä käsityksessä, että se on lainvastaista.

4.2. Elon pyörteissä

4.2.1. Vaatteen identiteetti

Vaatteen säilyttäminen riippuu vaatekappaleelle mielletystä arvosta, joka taas kytkeytyy vaatteen roskaidentiteettiin, eli siihen ansaitseeko vaate jäädä vaatekappiin ja käyttöön vielä toistaiseksi vai ei. Roskaidentiteetti ei välttämättä vastaa lopullista materiaalille annettavaa määritelmää, mutta muokkaa kuluttajan suhdetta vaateeseen. Vaate voi olla ensin jatkuvassa käytössä, kun taas myöhemmin osoittautua tarpeettomaksi. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että vaatteesta luovuttaisiin vielä lopullisesti, vaan se voi päätyä odottamaan tulevaa tarvetta, tuunausta tai uudelleen läpikäyntiä. Näin kuluttajat neuvottelevat arkisissa käytännöissään vaatteille ja tekstiilijätteelle antamiaan merkityksiä. Olemme vastuussa materiasta, joka ottaa tilaa arjessamme: pyrimme ja olemme velvollisia ylläpitämään materian identiteettiä ja järjestämme sitä arjessamme yhä uudelleen (Lagerspetz 2008, 271). Materia ja esineet voidaan siten nähdä sosiaalisuutta tuottavana asiana.

Meri kaivaa kaapista vaatekappaleita, joihin liittyy muistoja ja muita merkityksiä, kuten häämekko ja isoäidin vanha villapaita, ja pohtii niiden käyttöä omassa arjessaan. Kummallekaan hän ei ole löytänyt uutta käyttöä ja pohtii niiden tuunaamista, muttei tiedä, miten saisi niistä käyttökelpoisia.

Ritva kertoo säilyttäneensä osan vaatteista tähän asti, koska ne ovat olleet tiettyä merkkiä tai muusta syystä olleet ostohetkellä arvokkaita. Osan vaatteista hän haluaa säilyttää siksi, että hänen on vaikea löytää sopivan kokoisia vaatteita, ja osa vaatteista on hänen

mittojensa mukaan teetettyjä ja siksi arvoltaan suurempia. Lisäksi joistain vaatteista hän päättää pitää vielä kiinni siksi, että niihin liittyy hyviä muistoja tai siksi, että kaapissa olisi vaatteita, joista valita. Hän kertoo ostavansa matkoilta enemmän vaatteita kuin kotimaasta, mutta tämä on toisaalta johtanut myös hutiostoihin, joille ei ole matkan jälkeen löytynyt enää käyttöä. Ne ovat kuitenkin mukavia matkamuuistoja, joihin liittyy positiivisia miellelyhtymiä, mikä on tärkeää vaatteen identiteetin säilymiselle.

Hyvät muistot ja tunnesiteet lisäävät vaatteen arvoa ja siihen liitettäviä positiivisia tuntemuksia. Vaatteista saatetaan tällöin pitää parempaa huolta ja niistä luopuminen on tavallista vaikeampaan, kuten *Meiju* kuvaa:

"Tässä on tällanen t-paita, jonka pitäis olla tuol mietintäpinossa, mutta tällä on vähän tunnearvoa ni siks haluan säilyttää. Näin sellasen ohjeen, mis lempi t-paidasta voi tehdä kestokassin. Se (kyseinen t-paita) meni kuitenkin viime kesäl sit päälle." (*Meiju*)

Lagerspetz puhuu jätteen poisheittämisestä tietyn paikan sijaan ihmisen ja materian välisen suhteen poisheittämisenä. Yhteys esineeseen katkaistaan ja ihminen irrotetaan materiaan liittyvistä vastuusta ja vaatimuksista. Muistoja ja muita positiivisia miellelyhtymiä halutaan varjella. Kun jokin luetaan jätteeksi, käyttökelvottomaksi, katoaa siihen aiemmin liitetyt mielekkäät merkitykset ja materia poistuu "elon pyörteistä" päätyen "elämästä sivuun". (Lagerspetz 2008, 269.) Vaatetta voidaan säilyttää vielä näennäisen poistamisen jälkeen, varastossa. Jossain toisessa ajassa ja tilanteessa palvellut vaate saattaa myöhemmin muuttua merkityksettömäksi ja turhaksi, kuten *Aino* kuvailee:

"Emmä käy enää missään tilaisuuksissa, joissa vois käyttää tällasta (viitaten iltapukuun, jota pitelee käsissään). Mul oli aikaisemmin vuosittain (mainitsee tilaisuuden), minkä takii mul on näit useampia. Osa on viel tuol kaapis, niistäki pitäis luopua. Tä on just tällane, et maksoin tästä paljon, tää on kiva ja näytin hyvältä, mut ku en mä käytä tätä kyl enää mihinkää." (*Aino*)

Parhaimmillaan vaate voi tuottaa positiivista omakuvaa ja siitä halutaan siksi pitää kiinni. Lopulta neuvottelu vaatteen käytännöllisyydestä saa, edellä *Ainon*, luopumaan vaatekappaleesta. Käyttöarvon määrittely perustuu hallittaviin arvoluokituksiin, jotka toimivat perustana taloudelliselle toiminnalle (Kopytoff 1986), kuten käytettyjen vaatteiden myymiselle.

Hyvien löytöjen tekeminen vaatteiden osalta tuottaa merkityksiä ja saa tutkittavat arvottamaan vaatteitaan tämän kautta. Hyvien löytöjen tekeminen ei aina tarkoita sitä, että kyseiset vaatteet olisivat päätyneet aktiiviseen käyttöön. Niistä luopuminen on

kuitenkin vaikeaa, sillä samanlaista on vaikea myöhemmin löytää. *Lealla* on useita käytettynä ostettuja vaatteita, jotka eivät ainakaan vielä ole päätyneet aktiiviseen käyttöön, mutta joista hän haluaa vielä pitää kiinni, sillä kokee niiden olleen harvinaisen hyviä löytöjä.

Ritva mittaa vaatteiden niin sanottua löytöpotentiaalia niiden taloudellisella arvolla ja näyttää esimerkkejä sellaisista vaatteista, joista on maksanut verrattain paljon ja jotka on säilyttänyt tähänkin asti oikeastaan vaan vaateen merkin takia.

"Siis tän paian mä oon pitäny vaan ja ainoastaan tän merkin takii. Miten turhamaista ja pöljää ja mä inhoon tätä paitaa. - - Tä saa nyt kyl mennä." (*Ritva*)

Lisäksi vaateen ostohinta vaikuttaa siihen, miten arvokkaaksi vaate mielletään, ja vaikka vaate olisi kunnon puolesta valmis siirtymään "eläkkeelle" halutaan siitä ja sen tuottamista miellelyhtymistä pitää vielä kiinni.

"Nää (kainalot) on niin kuluneet, et tä on ihan hirvee. Täs on taas tä klassinen, ku tä oli niin kallis. Ja sit tää sopii ihan törkeen hyvin yhen pitkän juhلامekon kans. Ja sit mä oon aatellu, et jos mä en hirveest kainaloita heiluttele ni antaa olla." (*Ritva*)

Toisiin vaatteisiin saatetaan olla liittämättä vahvaa identiteettiä ja vaatteesta saatetaan luopua väljemmin perustein. Esimerkiksi Kuvan 1. vaatteesta on luovuttu sen kunnon perusteella, eli koska se on kulahtanut ja siinä on reikä, joka on jo kertaalleen korjattu. Toisaalta se, että reikä on kertaalleen korjattu, kertoo jonkinasteisesta merkityksestä, joka vaatekappaleeseen liitetään, tai ainakin tutkittavan suhteesta materiaan. Lisäksi vaatteelle valittu loppusijoituspaikka eli tekstiilikeräys kertoo siitä, ettei vaatteella ole taloudellista arvoa tutkittavalle ja ettei hän usko sen menevän kaupaksi, vaan sen ainoa potentiaali on tulla hyödynnetyksi materiaalina.

Birtwistle ja Moore (2007, 213) päätyivät tutkimuksessaan johtopäätökseen, joka tukee tämä tutkimuksen aineistosta nousevia piirteitä, eli miten hintavista ja oletettavasti arvokkaista, vaatteista luovutaan hitaammin kuin halvoista vaatekappaleista, vaikka nämä vaatteet olisivat puhkikuluneita. Kalliimpien vaatteiden poistamiseen liittyi häpeän tunnetta, ja mikäli tällaisesta vaatteesta päätettiin luopua, käytettiin sen poistamiseen enemmän aikaa ja vietiin se todennäköisemmin hyväntekeväisyyteen, kun taas halvempi vaate saatettiin vain heittää roskiin. Tämän tutkimuksen tapauksessa taas oikeastaan kaikki tutkittavat välttelivät vaatteiden heittämistä roskiin, eli kiinnittivät enemmän huomiota siihen, miten poistivat vaatteitaan. Tähän saattoi vaikuttaa sekä tämän

tutkimuksen ajankohta viitattuun tutkimukseen verrattuna että tutkimusotannon kohdistuminen niin sanottuihin vastuullisiin kuluttajiin.

Kuva 1. Tekstiilikeräykseen päätynyt paita.

4.2.2. Tilat

Tapaamisen ja havainnoinnin yhteydessä kävi selväksi se, minkälaiset raamit tila, jossa vaatteita säilytetään, asettaa kuluttajalle säilyttää ja poistaa vaatteita ja muita tekstiilejä. Pinkin mukaan käytännöt ovat aina uppoutuneita ympäristöönsä. Tiloissa käytännöt saavat muotonsa. Laajempien kokonaisuuksien ja merkitysten ymmärtämiseksi on keskityttävä muun muassa käytännön ja paikan ruumiillisiin, liikkuviin ja aistillisiin aineksiin. (Pink 2012.)

Meijun perhe säilyttää vaatteitaan pääosin vaatehuoneessa, joka on ensinnäkin isompi tila, kuin monen muun vaatekaappi, ja toiseksi tekee helpommaksi säilyttää vaatteita "pois silmistä" ovien takana piilossa. Aistimuksiin perustuva siisteys nousee yhdeksi temaksi tilankäyttöön liittyvissä käytännöissä. *Meijun* mukaan vaatehuone on helpompi pitää siistinä, tai ainakin se on suljettu tila, jota ei tarvitse esitellä vieraille.

"Ei kumpikaan (tutkittava ja hänen puolisonsa) osata viikata, se on paras et saan ne tollee rullattua ni sit se saattaa näyttää ees hetken siistiltä." (*Meiju*)

Siisteys ja säilytystilan määrä vaikuttavat luultavasti siihen, kokeeko kuluttaja tarvetta säilyttää tai poistaa vaatteita niiden määrän, olemassa olevan säilytystilan tai visuaalisen ilmeen vuoksi. Tilan määrä ja järjestäytyminen ovat esimerkkejä ruumiillisesti ja aistimellisesti havaittavista ja käytäntöihin vaikuttavista tekijöistä. Kävi selväksi, että *Meiju* säilöö vaatteita sesonkien mukaan kasseissa pois tieltä, eikä luovu vaatteista järin helposti, koska "ei se mua tuolla haittaa". Niin kauan, kun tilaa on ja ylimääräisen tavaran saa helposti "piilotettua", ei poistamiseen ole pakotetta.

Aino kertoo pyrkivänsä nykyään välttelemään kirpputoreja, sillä tekee siellä helposti turhia ostopäätöksiä. Lisäksi hänellä on isot varastot ompelukelpoista materiaalia, jonka hän haluaa hyödyntää ennen kuin ostaa mitään uutta vaatekaappiinsa, edes käytettynä. Turhat ostopäätökset ovat johtaneet siis tarpeeseen rajoittaa kulutusta, sillä kotona odottaa kaapit täynnä käyttökelpoista materiaalia. Hankkiminen on täten linkittynyt säilytykseen ja poistamisen tarpeeseen.

Lisäksi säilytykseen saattaa vaikuttaa ulkopuolisten näkemykset sinusta sekä tavastasi kuluttaa, kuten *Aino* kuvailee:

"En kyl haluu mitää himohamstraajan titteliä. Yks vaihtoehto on sit, et muuton yhteydessä ne lähtee enemmän et sitä miettii liikaa." (*Aino*)

Himohastraajuuteen liittyy *Ainon* mielessä selkeästi negatiivinen sävy, ja hän haluaakin erottautua tällaisesta ihmistyyppistä kokonaan. Lisäksi hän mainitsee, että tulevaisuudessa muuton tullessa ajankohtaiseksi, hän saattaa luopua vaatteista ja muista tekstiileistä, myös ompelumateriaalista, kevyemmin perustein. Kinnusen (2017) mukaan muuttaminen on aina liitoksissa poisheittämisestä. Muutto ikään kuin pakottaa päättämään, mitä säilytetään ja mistä luovutaan. Muuton yhteydessä, tavaran hallitsemattoman määrän edessä, ajan ja jaksamisen rajoissa, ei jokaista vaatetta tai esinettä ole mahdollista kohdata ja pohtia tarkoin sen loppusijoituspaikkaa. Silloin ylimäärä lakkaa koostumasta yksittäisistä esineistä ja siitä tulee ylijäämäainesta (Kinnunen 2017, 106; 107.) Myös *Meiju* kuvaa aikaa muuton jälkeen, epäjärjestyksestä ja lopullisen sijoituspaikan hakemista:

"Tä on vieläki vähän näköjään semmoses jotain osittain muuton jäljiltä juttui, vaikka me ollaan vuoden täs asuttu. - - Niist voi löytyy ihan mitä kaikkee." (*Meiju*)

Aino tekee vaatteiden läpikäymisprosessin aikana "löytöjä" omista tavaroistaan. Tämä kuvaa hyvin sitä, miten harvoin *Aino* käy vaatteitaan läpi, sillä suurta osaa hän säilyttää isoissa laatikoissa, joihin vaatekappaleet hukkuvat helposti pitkäksi aikaa, ja toisaalta

vaatteita on niin paljon, ettei kaikki ehdi olemaan aktiivisessa käytössä. Löytöjen tekeminen liittyy Hetheringtonin (2004) käsitykseen hävittämisestä, ilman poisheittämistä, eli säilyttämisestä unohduksessa (engl. *in a state of absence*). Hänen mukaansa poistaminen tai luopuminen ei ole täysin linkittynyt poisheittämiseen, vaan ennemminkin ajatukseen siitä, että asiasta luovutaan eli se poistetaan aktiivisesta käytön tilasta. (Hetherington 2004, 159.)

Tilan rajallisuus, *Merin* kohdalla nelihenkisen perheen tavaroiden mahduttaminen kolmioon ja *Lean* kohdalla pieneen yksioön, varmasti selittää osittain ratkaisuja säilyttää ja poistaa vaatteita, kuten *Meri* kuvaa:

"Jos ne siel kuukauden päivät on siel (lastenvaatteet Facebook-kirppiksellä) ni kyl ne sit lähtee lahjotettavaks. Ei niin pal säilytystilaa oo." (*Meri*)

Toisaalta ainakin *Lea* kertoo käyvänsä vaatteitaan läpi melko usein. Langin ja Armstrongin mukaan kuluttajat, jotka omistavat suhteessa enemmän vaatteita, ovat "pakotettuja" käymään vaatteet läpi säännöllisesti vapauttaakseen tilaa uusille vaatteille (Lang & Armstrong 2016). Tämä tutkimustulos on kuitenkin ristiriidassa tämän tutkielman aineistosta nousevien asioiden kanssa, sillä tukittavista ne, joilla oli eniten vaatteita, oli myös eniten säilytystilaa, mikä vaikutti mahdollisuuteen säilyttää vaatteita pidempään. Toisaalta tutkittavat, joilla oli vähemmän vaatteita, kuten *Lea*, kertoivat käyvänsä kaapit usein läpi, sillä säilytystilaa oli vain rajallisesti.

Tiloihin liittyy usean tutkittavan mielestä rajoituksia kierrätykselle, jotka liittyvät tilojen riittämättömyyteen kierrätysjakeiden lisääntyessä.

"Eniten ärsyttää, ettei ne ole siististi. Ei oo tehty sellasii mahdollisuuksii, et pystyi säilyttämään lajittelua varten jätteitä. Missä sä pidät sitä kauheeta jätekassia, ku sä et haluu lähtee viemään sitä joka päivä.

Mut sit ne on tos, tää ei nyt meitä haittaa, tai näin yrittää väittää" (*Aino*)

Tutkittavat siis kokevat, etteivät talot ja asunnot sisällä tarpeeksi tilaa nykyisen kierrätysjärjestelmän ylläpidolle niin, ettei kierrätykseen menevä tavara olisi ainakin osittain näkyvissä. Jätteen eri jakeista on tullut osa arkea ja arkista ympäristöä, ja mikäli haluaa toimia vastuullisesti ja kierrättää tehokkaasti on mahdollisesti "kärsittävä" joistain sen aiheuttamista haitoista.

Jätteen aiheuttama visuaalinen haitta tulee siis monen tutkittavan kohdalla esille, ja *Ritva* jopa tarjoaa kierrättämisen motivoinnin ratkaisuksi parempaa asuntopuunnittelua.

Harvassa ovat kuitenkin pohdinnat siitä, mistä tämä kaikki jätte syntyy ja miksi, ja ennen kaikkea voisiko kuluttamista vähentää ja siten vähentää syntyvän jätteen määrää. Se, että kaiken voi nykyään kierrättää onkin johtanut ylikulutuksen paradoksiin: kulutuksen perustelu tehokkaalla kierrättämisellä (ks. luku 4.3.1).

4.2.3. Käytön aktiivisuus

Kulutus ei ole vain käytäntö, vaan osa jokaista käytäntöä. Omaksuminen tapahtuu käytänteissä ja käytännöt, ei halut, muodostavat tarpeita. (Pink 2012, 20.) Vaatteiden säilyttäminen ja poistaminen ovat luettavissa käytännöiksi, joissa tarpeita määritellään. Vaatteen tarpeellisuus on käännettävissä käytön aktiivisuuteen ja sitä kautta poistamiseen.

Säilytyksessä olevien vaatteiden käytön aktiivisuus erosi tutkielman aineiston perustella sen mukaan kuinka paljon tutkittavalla ylipäättään oli vaatteita ja millä perusteilla niistä luovuttiin. Esimerkiksi *Lealla* on suhteessa muihin tutkittaviin vähän vaatteita, sillä hän kertoi käyvänsä niitä läpi melko usein. Näin ollen myös suuri osa hänen vaatteistaan oli aktiivisessa käytössä – käyttö joko sesongeittain tiheää tai muuten säännöllistä – ja vain pieni osa oli jäänyt vähemmälle käytölle, yleensä sen johdosta, että vaate kaipasi pientä muokkausta.

Meiju rajaa läpikäytäviä vaatteita sen mukaan, että tietää, mitä hyllyiltä löytyy ja kokonaisuus pysyy hallittavana. Sen lisäksi, että *Meiju* "varastoi" miehensä kanssa vaatteita sesonkien mukaan, hän on myös sijoittanut huiveja ja muita asusteita tai vaatekappaleita, jotka eivät ole aktiivisessa käytössä, koreihin hyllyjen alaosaan. Ainakin osa vaatteista on *Meijun* käytössä ainoastaan tietynä sesonkina ja siten seisoo tyhjänpanttina lopun vuodesta. Hänellä on paljon keskenään saman tyyppisiä ja samassa tarkoituksessa palvelevia vaatteita ja kertookin käyttävänsä osaa vaatteista hyvin harvoin, jopa vain kerran vuodessa. Vaikka vaatteilla ei olisikaan käyttöä nyt saattaa niillä olla sitä tulevaisuudessa, ja koska tilaa säilyttämiseksi on, vaikuttaa määrä *Meijun* kohdalla vaatteiden poistoon negatiivisesti.

Ritvalla on paljon vaatteita ja siksi myös useita samaa tarkoitusta palvelevia vaatteita, aivan kuten *Meijullakin*.

"Jos pitäis oikeesti rankalla kädellä, ni mä ottaisin näist niinku tämän, tämän ja tämän (yhteensä 3 paitaa), that's it ei mitään muuta, sillai mitkä on oikeesti kivoja."
(*Ritva*)

Viitatussaan paitoihin, jotka hänestä ovat oikeasti kivoja ja joita kokee voivansa käyttää tulevaisuudessa aktiivisesti, kokoaa *Ritva* yhteen ainoastaan kolme paitaa. Siitä huolimatta päättää hän näiden kolmen lisäksi vielä pitää kiinni lähes parista kymmenestä muustakin.

Lacyn ja Rutqvistin mukaan jätteen toiminnot voidaan jakaa neljään kategoriaan. Niistä yksi on hukkaan heitettyt mahdollisuudet (Niinimäki 2018, 24). Tällä viitataan tekstiilin osalta juuri käytön aktiivisuuteen tai oikeastaan satunaisuuteen. Tämän määritelmän mukaan vaate, joka on vain satunnaisessa käytössä, voidaan luokitella jätteeksi, sillä vaateen käytön satunnaisuudessa heitetään hukkaan sen tarjoamat mahdollisuudet. Lisäksi vaateen kohdalla hukkaan heitetään myös resurssit, jotka on käytetty vaateen valmistukseen, sillä vaatekappale seisoo suuren osan ajasta käyttämättömänä. Resursseilla viitataan niihin materiaaleihin ja energiaan, jotka vaateen valmistukseen on käytetty. Niiden hukkaan menemisen voi välttää ainoastaan uudistamalla tuotetta jatkuvasti. (Mt.) Tutkittavat eivät kuitenkaan suoraan määritelleet satunnaisessa käytössä olevia vaatteitaan jätteeksi, mutta niihin muodostuneet siteet olivat heikompia kuin aktiivisessa käytössä oleviin.

Vaatekaapin sisällön näyttäytyminen tietynlaisen vaikuttaa vaatteiden käytön aktiivisuuteen. Esimerkiksi *Ritva* huomaa läpikäydessään vaatteitaan, että vaatteiden väriskaala on suppea ja että se vaikuttaa hänen kykyynsä muistaa vaatekaappinsa sisältö ja löytää sieltä tarvittavat vaatekappaleet.

"Emmä kyl näit hirveen hyvin muista. Ja eihän näist oo mitään hajuu ku on saman värisii." (*Ritva*)

Meri kertoo perheen käyttävän pääosaa vaatteista ympäri vuoden. Vain ulkoiluun on sesongeittain eri vaatteet, ja juhlavaatteet on olemassa jokaisella perheenjäsenellä erikseen. Myöskään *Lealla* ei ole vaatteita eri käyttötarkoituksiin, eikä hän hanki vaatteita tiettyä käyttötarkoitusta varten vaan pyrkii aina pohtimaan kaikkia niitä mahdollisia tilanteita, joissa voi hankintojaan käyttää sekä jo olemassa olevia vaatekappaleita, joihin uusia hankintoja yhdistää.

Aino kokee, että suurin osa vaatteista on koko ajan aktiivisessa käytössä ja kiertää käytön ja pyykin väliä. Prosessin aikana *Aino* kuitenkin huomaa joitain vaatekappaleita jääneen hieman unohduksiin, massan alle.

"Mä en itse asias muistanu näiden olemassaoloa. Nä on niinku, nä jopa saattaa mahtuaki mulle.

Kiinnostavaa. Nä (farkut) on mulle jopa hieman liian isot. - - En muistanut näiden olemassaoloa. Mikä kertoo ehkä siit etten oo hirveesti käyny tääl housulaatikon pohjalla (on sanonut käyttävänsä lähes ainoastaan mekkoja). Säästetään ne nyt kuitenkin, koska ne voi itse asias istuuki nyt.

Hmm, näitä (farkkushortsit) mä kyl käytän, jos oisin muistanu niiden olemassaolon." (*Aino*)

Unohduksiin jääminen liittyy materian lankeamiseen sivuun pois elon pyörteistä, poistamista aktiivisen käytön tilasta, linkittyen siten seuraavassa luvussa käsiteltäviin poistokäytäntöihin. Unohdus toimii säilyttämistä selittävänä käytäntönä, jonka kautta materiasta tulee merkityksetöntä, ainakin hetkellisesti. Tässä mielessä materiasta tulee jätettä. Tutkittavat eivät puheessaan kuitenkaan määrittele tällaista materiaa jätteeksi. Näin ollen käytäntöjen merkitykset ovat ristiriidassa sen kanssa, mikä mielletään jätteeksi tutkittavien puheissa.

4.3. Elämästä sivussa

4.3.1. Järjestelmä ja vastuu

Jätteen lajitteluun ja kierrätykseen liittyy useita ohjeistuksia ja sääntöjärjestelmiä, joiden mukaan on pyritty järjestämään tietoa kuluttajille ymmärrettävään muotoon. Jätehuoltoon liittyvä järjestelmä vaatii kuluttajilta tietynlaista tietotaitoa, jonka avulla lajittelu tapahtuu. Jätteen lajittelua kierrätystä varten on kutsuttu toisaalta moraaliseksi tavaksi ja se on nähty symbolina ympäristöhuolelle (Strasser 2014, 293). Tutkittavien huoli tekstiilijäteongelmasta ja jätehuoltojärjestelmän monimutkaisuudesta paistavat läpi heidän kanssansa käydyistä keskusteluista. Toisaalta he tuottavat vastuullisuuden ja ympäristöhuolen diskurssia käytännöillään.

Meiju pohtii median roolia kuluttajaa ohjaavana toimijana, joka laatii ja julkaisee monenlaista, jopa keskenään ristiriitaista, informaatiota, jonka pohjalta kuluttaja tekee johtopäätöksiä muun muassa kierrätyksen haitallisuudesta tai työläydestä. Hänen mukaansa on jokseenkin turha odottaa, että kuluttajat osaisivat lajitella ja kierrättää tekstiilinsä tai muut jätteensä oikein tai ohjeistusten mukaan.

"Sit mielummin joku muu saa arvioida (mikä on tekstiilijätettä), - - et maallikko ei voi tietää. koitan kaivaa joka puolelt sit tietoo." (*Meiju*)

Vaikka *Meijusta* jätteiden lajittelu ja kierrätys on helppoa, myöntää hän elävänsä kuplassa, jossa kierrätys ja lajittelu on lähes aina ymmärretty helppona ja tarpeellisena, eikä siten väitä, että kaikki näkisivät asian samoin kuin hän itse. Toisaalta hän pohtii mahtaako itse tietää kaikista kierrätysmahdollisuuksista tai vastuullisten vaatteiden valmistajista. Hän kutsuu itseään maallikoksi, millä perustelee oman erehtyväisyytensä ja tietämättömyytensä.

Aino odottaa ja toivoo aktiivisempaa toimintaa kierrätysjärjestelmältä, sillä hänestä kuluttajalla on jo tällä hetkellä liikaa valtaa jätteiden lajittelusta ja kierrätyksestä. Vaikka kierrättäminen onnistuukin jo nyt, ei kiertotalous hänen mielestään toteudu, sillä kierrätysmateriaalien käyttö materiaalina on vain väliaikaista, kuten kierrätysmuovin käyttö muovipusseissa tai tiskiharjoissa, sen sijaan, että luotaisiin kestäviä ja pitkäaikaisia todellisuudessa kiertotaloutta noudattavia ratkaisuja. Kiertotaloudella tarkoitetaan tapaa tuottaa materiaa yhä uudelleen neitseellisiä raaka-aineita käyttämättä ja suljetun kierron systeemin mukaisesti. Tekstiiliteollisuudessa tämä tarkoittaisi todennäköisesti tekstiilikuitujen teknistä hyödyntämistä, eli uuden kuidun ja langan tekemistä vanhasta käytetystä kuidusta. (Niinimäki 2018, 16-17.)

"Mul on jääny sellane olo, et kyl nä muovituotteetki vois kierrättää, mut sit byrokraattisista syistä, kun vaan nämä pakkausten tekijät rahottaa kierrätystä ni siks ei muuta (kuin pakkauksia) kierrätetä. Totta kai se nostaa sit hintoja, mut onks se sit niin paha juttu, jos saatais vaan kaikki kiertämään." (*Aino*)

Nykyinen järjestelmä näyttäytyy *Ainon* silmissä riittämättömältä ja byrokraattiselta. Hän uskoo siihen, että kiertotalouteen tähtäävä järjestelmä ei enää pyrkisi ainoastaan taloudellisesti kannattaviin ratkaisuihin vaan toimisi ympäristön kannalta järkevällä ja tehokkaalla tavalla.

Tiedonjano ja tarve selvittää asioita tulee ilmi tutkittavien kanssa käydyissä keskusteluissa. Heidän suhtautumisensa minuun tutkijana ja siten asiantuntijana

vaikeuttaa riippumatonta ja tutkittavien subjektiosta kumpuavaa tarkastelua. Esimerkiksi dialogissa *Ritvan* kanssa ajoittain tuntuu siltä, että olisimme opetustilanteessa, jossa minä kerron miten asiat menevät ja hän kuuntelee. Lisäksi *Ritva* kommentoi lopuksi "että tuli kerrankin tehtyä, kun joku oli vieressä katsomassa", viitaten siihen, että ulkopuolisen "asiantuntijan" apu ja ylipäätään läsnäolo pakottivat käymään vaatteet läpi järjestelmällisesti, eikä sitä olisi tullut tehtyä muussa tilanteessa.

Vuonna 2025 voimaan tulevasta tekstiilin erilliskeräysdirektiivistä puhuttaessa on tutkittavilla eriäviä ja ristiriitaisiakin mielipiteitä. Toisaalta kierrätyksen tehostaminen nähdään positiivisena, toisaalta pohditaan sen vaikutusta kulutukseen. *Meri* ottaa kantaa uusien kierrätysmahdollisuuksien puolesta, mutta näkee ne toisaalta myös ongelmallisina, mikäli ne lisäävät ylikulutusta ja tarjoavat eräänlaisen synninpäästön. Lisäksi hän pohtii kulutustottumusten potentiaalia muuttua riittävän nopeasti. Hänestä uusien kierrätysmahdollisuuksien yleistymisen ihmisten arjessa saattaakin olla liian hidasta, eikä tiedon leviäminen välttämättä ole tehokasta. *Aino* tulkitsee vallitsevan ilmapiirin mahdollistavan niin sanotun kerskakulutuksen kritisoinnin, mutta toisaalta *Merin* tavoin kyseenalaistaa kulutustottumusten muutosnopeuden, sillä on näistä asioista puhuttu "jo vuosikymmeniä".

"Ehkä yleisesti tä keskustelu menee siihen, et sellane hullu kerskakulutus on vaan tosi noloa, et jotenki et jos se herättäis porukkaa siihen, ettei ostais hirveesti ja turhaan. Tästä on toisaalta puhuttu jo vuosikymmeniä, et kannattais ostaa vähemmän ja laadukasta, ettei sen mikään yllätys pitäis olla." (*Aino*)

Kuluttajien vastuu tiedonhausta ja oikeiden kierrätyskäytäntöjen opettelusta perustuu kuluttajuuden muutokseen, kuluttajan muuttumisesta toimijana passiivisesta aktiiviseksi, valintansa tiedostavaksi ja tuotteille omia merkityksiään tuottavaksi yksilöksi. Kuluttaja toimii osana tuotantoprosessia, kerronnan, myynnin, kokemuksellisuuden, sekä tunteiden ja tiedon jakamisen avulla. (Jaziri Bouagina & Triki 2014, 111.). Vastuullinen kuluttaja rakentaa omaa identiteettiään aktiivisen kierrättämisen ja tiedonhaun avulla. Tämän tutkielman tutkittavilla oli suhteessa "tavalliseen" kuluttajaan enemmän tietoa kierrätysprosessista ja ilmiöstä ylipäätään. Silti oli huomattavaa, etteivät kaikki tunteneet oloaan varmoiksi näissä asioissa ja kaipasivat lisää vastuunkantoa muilta tahoilta sekä informaatiota, jonka perusteella päätöksiä kykenisi tehokkaammin tekemään. Esimerkiksi *Lea* kertoo ymmärtävänsä tekstiilijätteen valtavana ongelmana, mutta kokee olevansa epävarma poistokäytännöistä ja niiden oikeellisuudesta. Puhetta tekstiilijätteestä

on paljon, mutta se on usein keskenään ristiriitaista. Siksi *Lean* mielestä tarvitaan lisää tietoa ja selkeämmät ohjeet.

Aktiivinen kuluttajuus ei välttämättä aina tuota vapaampia ja oman toimintansa hallitsevia ihmisiä. *Merin* mainitsema tilanne, jossa hyödynnetään "ei haittaa, jos menee rikki, kun voi kierrättää" -ajatusta tekstiilin kulutukseen ainoastaan, koska kierrätykselle on tarjottu mahdollisuus, on pohjavireeltään ongelmallinen. Kierrätysjärjestelmän tulisi lisäksi tarjota informaatiota kulutuksen vähentämisestä ja kierrätykseen päätyneiden tuotteiden hyödyntämisestä uusien tuotteiden tuotannossa. Toisaalta voisi katsoa, että tätä ajatusta on jo sovellettu tekstiilin kulutuksessa, sillä pikamuodin myötä kuluttamisesta on tullut yhä nopeampaa vaikuttaen oleellisesti myös poistamiseen. Langin ja Armstrongin tutkimuksen (2016) mukaan kuluttajat, jotka omistavat paljon vaatteita myös poistavat niitä tiheämmin. Pikamuodin myötä vaateen laskenut arvo on lisännyt vaatteiden määrää kuluttajien vaatekaapeissa, mikä taas on vaikuttanut jatkuvaan tarpeeseen poistaa vanhoja vaatteita uusien tieltä. Kuten kuitenkin on jo todettu kappaleessa 4.2.2, tämän tutkimuksen valossa vaatteiden määrällä ei ole ollut merkittävää vaikutusta poistamisen tiheyteen.

Kierrätysmotivaation lisäämiseksi tarjottiin konkreettisia ratkaisuja tiedon lisäämisestä rahalliseen palkkioon kierrätykseen tuomisesta.

"Omakotitaloissa korostaa sitä, et näyttää rahallisesti se, että hei, ku [jätettä] syntyy tosi paljon, ni tehä sellasia markkinointikeissejä, et sulla toi jätetyhjennys sanotaaks jos tyhjennetään vaik viikottain ni x-määrään euroo mut jos sä viet ne muovit ite ni sit sulla tippuki se puoleen se lasku, haluutko säästää, et tässä säästät." (*Ritva*)

Ritva tuottaisi "markkinointikeissejä", joiden avulla tarjottaisiin mahdollisuutta vähentää jätehuoltokustannuksia omakotitaloissa tai muissa asumisratkaisuissa, joissa asukkaat joutuvat itse hoitamaan jätehuollon ja maksamaan siitä. Myös *Aino* tarjoaisi taloudellista ratkaisua, joka kannustaisi kierrättämään tekstiilejä organisaatioille, jotka hoitavat kierrätyksen asiaan kuuluvalla tavalla. Tekstiilistä voitaisiin maksaa esimerkiksi kilohinta kierrätyksen yhteydessä. Tähän malliin voisi vielä liittää tuotteen laadun arvon, eli mitä laadukkaampi, puhtaampi eli kierrätykseen hyvin soveltuva tekstiili on, sitä korkeamman korvauksen siitä saa. Ehdotettujen mallien taustalla on selvä tyytymättömyys nykyiseen järjestelmään sekä pelko uusien lajittelumahdollisuuksien negatiivista seurauksista. Näillä keinoin tutkittavat neuvottelevat arkisten käytäntöjensä merkityksiä ja omaa vastuuta suhteessa järjestelmään.

4.3.2. Jätteen arvo

Tunnistaakseen asioiden poistamisen ja hävittämisen yhtäläisen merkityksen suhteessa niiden hankintaan, on oleellista ymmärtää, miten jäte ylipäätään muodostuu kulutuksessa (Hawkins 2006, 27). Tekstiilijätettä on taustatutkimuksen pohjalta ollut hyvinkin vaikea määritellä. Huomattavaa on se, että vaikka vallitsee eräänlainen konsensus siitä, mitä tekstiilijäte muun muassa voi olla, on ilmassa myös paljon erimielisyyttä ja ristiriitaista tietoa. Aineistoa kerätessä selvisi nopeasti, että vaikka tekstiilijätteen määritelmän muodostaminen ei aiheuta hankaluuksia sinänsä, voivat arkiset käytännöt, jotka muutenkin jätteen lajitteluun liittyvät, muodostaa hyvinkin erilaisen kuvan siitä, miten kuluttajat oikeasti ymmärtävät jätteen. Osalle tutkittavista tekstiilijäte merkitsee sellaista tekstiiliä, jota ei voi hyödyntää enää mihinkään, eli jolla ei ole enää resurssityyppistä arvoa, vaan maksimissaan energian tuottoon liittyvä arvo. Toisille tekstiilijäte taas merkitsi sellaista tekstiiliä, jolla ei ole käyttöä sen alkuperäisessä tehtävässä. Tämä tarkoittaisi sitä, että materiaalille annetaan niin sanottu down-cycling -arvo, eli materiaalia voidaan yhä hyödyntää, mutta prosessin tuloksena tuotteen arvo laskee.

Vaateen uusiokäyttö merkitsi tutkittaville eri asioita samoin kuin kierrätys. Uusiokäyttö määriteltiin niin materiaalin hyödyntämiseksi uusissa tuotteissa kuin tulevan hyödyntämistarkoituksen viestimistä. Todellisuudessa uusikäytöllä viitataan tuotteen hyödyntämiseen uudelleen sen alkuperäisessä käyttötarkoituksessa. Kierrätys miellettiin muun muassa vaatteiden kiertona kuluttajalta toiselle, samassa alkuperäisessä käyttötarkoituksessaan, mutta osui osa tutkittavista myös oikeaan, ehdottamalla, että kierrätys tarkoittaa materiaalin hyödyntämistä uusien tuotteiden valmistuksessa. Käsitteiden määrittelyyn ja käyttöön liittyvä hämmennys vaikuttaa merkityksiin, joita jätteelle annetaan.

Tekstiilijäte merkitsee *Meijulle* jotain, joka ei käy muualle kuin polttoon. Tällaisia olisivat hänen mukaansa esimerkiksi alusvaatteet. Hänen mukaansa tekstiilijäte on suuri ongelma, jonka laajuutta hän ei täysin edes ymmärrä. Hän käyttää vaatteita myös sen jälkeen, kun niitä ei enää voi pukea päälle, tekemällä niistä muun muassa kestoliinoja.

Huonokuntoisia tai sellaisia vaatteita, joita *Aino* ei usko saavansa kaupaksi, on hän päättänyt käyttää ompeluharrastuksessaan materiaalina. Häneltä kertyy vain hyvin vähän

roskiin heitettävää materiaalia. Tekstiilijäte näyttäytyy Ainolle siis lähtökohtaisesti resurssina. Roskiin hän heittää ainoastaan alusvaatteita, sukkia ja sukkahousuja, joita ei voi, ainakaan vielä, kierrättää, eivätkä ne sovellu lahjoituksiksikaan.

Lea kertoo joskus tuunaavansa vaatteita, kotona käsin tai kirjaston ompelukoneella. Tekstiilijätteeksi hän lukee tekstiilin, jota ei voi enää käyttää sen alkuperäisessä tarkoituksessaan vaan vaikka ainoastaan rätteinä, joka sen käytön jälkeen heitetään roskiin. Samoilla linjoilla on myös *Meri*, joka on lajitellut tapaamista varten valmiiksi pussiin sellaisia vaatteita ja tekstiilejä, jotka on ajatellut poistavan; voisi kai sanoa, että hän on lajitellut ne tekstiilijätteeksi, sillä ei tiedä mitä niille pitäisi tehdä. Kysyttäessä *Meri* kertoo tekstiilijätteen merkitsevän sellaisia vaatteita, jotka eivät enää toimi niille tarkoitettussa toimessa vaan niiden käyttö rajoittuu siivoukseen tai muihin likaisiin töihin, kuten pihatöihin ja maalaukseen.

Ritvan aiemman käsityksen mukaan tekstiilejä ei saisi heittää sekajätteen tai polttokelpoisen jätteen joukkoon. *Ritva* käyttääkin vaatteet loppuun joskus rätteinä ja joskus tarjoaa niitä lasten askarteluun. Tekstiilijätettä on hänestä sellainen, mikä ei enää sovellu mihinkään muualle kuin roskiin, johon hän epäröiden heittää rikkiäiset sukat ja alusvaatteet.

Se, minkälaisia käyttötarkoituksia alkuperäisestä tarkoituksesta poistuneille vaatteille keksittiin, perustui kokemuksiin materian arvosta. Merkitykset, joiden avulla todellisuus avautuu, eivät ole meissä itsessämme, vaan niiden juuret ovat yhteisössä, johon synnymme, asetumme ja kasvamme (Tuomi & Sarajärvi 2009, 34) Näin olleen materiaalille annetun arvon taustalla vaikuttavat ne tavat ja käytännöt, jotka tutkittava on vanhemmiltaan tai muilta sosiaalisen verkostonsa jäseniltä oppinut ja ottanut osaksi omia arkisia käytäntöjään. *Meiju* esimerkiksi puhuu nuukailusta, jota hänen mukaansa hänen vanhempansa ja isovanhempansa ovat harrastaneet ja jonka johdosta hän kuluttaa harkiten eikä luovu vaatteistaan vähin perustein.

Kaikki tutkittavat käyttivät tai olivat käyttäneet vaatteitaan uudelleen jossain muussa tarkoituksessa kuin niiden päälle pukemisessa. Näin he neuvottelivat uudelleen vaateen käyttötarkoituksen ja arvon; materia, joka muuten saattaisi olla tekstiilijätteeksi määriteltävää sai uuden käyttötarkoituksen, ja toimi resurssina uuden tuotteen tekemisessä. Tämä pätee myös sellaisessa tilanteessa, jossa materia on poistettu kotitaloudesta ja viety myyntiin tai lahjoitettu, jolloin sen arvon määrittää uusi toimija.

Tällaista tilannetta materian arvon neuvottelusta kuvailee Appandurai (1986), joka määrittelee materian arvoa kauppatavaruuden käsitteen avulla. Kauppatavaruus perustuu materian taloudelliseen arvoon ja on osa aikaisemmin luvussa 4.2.1 tarkasteltua vaateen identiteettiä. Tilanteessa, jossa jo (sen alkuperäisestä) käytöstä poistunut tavara päätyy uusiokäyttöön, siirtyy se kauppatavaraehdokkuudesta jälleen kauppatavaraksi, jossa sen vaihdettavuus toiseen tavarahan tai valuuttaan on sen sosiaalisesti merkittävä piirre. Systemi vaatii toimiakseen kauppatavarakontekstin, ollen tässä kirpputori tai hyvätekeväisyysorganisaatio. Toisen "jätteestä", luovutetuksi päätyneestä materiasta, tulee kauppatavaraprosessin kautta resurssi; lempivaatteesta jätteeksi ja jälleen jonkun muun lempivaatteeksi.

4.3.3. Materiaalikysymys

Vaatteiden ja muiden tekstiilien materiaaleihin liittyy paljon ennako-oletuksia ja ajatuksia siitä, mikä materiaali on hyvä tai huono, niin käyttöominaisuuksiltaan kuin vastuullisesta näkökulmasta. Materiaalit toimivat eräänlaisena linssinä vastuullisuuden määritelmien verkostoon, jossa toinen materiaali nostetaan toisen yli. Materiaalien valintaan liittyy myös ristiriitoja sen välillä, mikä koetaan haluttavaksi ja vastuulliseksi sekä sen, mitä hankitaan. Materiaaleihin liittyy vahvasti käytäntöjen ruumiillisuus, (Schatzki 2001) eli materiaalin valinta esimerkiksi sen visuaalisuuden tai tuntuman mukaan. Käytäntöjen kentällä, eli toisiinsa linkittyneiden ihmiskäytäntöjen verkostossa, materiaalit ovat yksi ei-inhimillinen ainesosa, jonka merkityksiä ja tietoa jaetaan ruumiillisesti ja toiminnallisesti (Schatzki 2001, 11.)

Meiju kertoo nykyään kiinnittävänsä enemmän huomiota vaatteiden materiaalin kuin aikaisemmin. Hän sanoo tämän johtuvan siitä, että on lukenut asiasta enemmän ja siten alkanut huolestua muun muassa vaatteista pesussa lähtevästä mikromuovista. Myös *Meri* sanoo olevansa ahdistunut lukiessaan mikromuoveista ja muista ympäristöä kuormittavista asioista, jotka liittyvät myös vaatteisiin. Hän on pohtinut paljon sitä, miten voi itse minimoida mikromuovien päätyminen kierto. Tällaisessa tilanteessa ahdistus saattaa siis toimia motivaationa tai toisaalta motivaation sammuttavana voimana, mikäli kuluttaja kokee olevansa voimaton asian edessä.

Aino kertoo suosivansa luonnonkuituja vaatteissaan, vaikka iso osa hänen omistamistaan vaatteista koostuukin tekokuiduista tai sekakuiduista. Tämä pätee myös muihin tutkittaviin. Se, mikä koetaan markkinoilla haluttavaksi materiaalivaihtoehdoksi, tähdentyy aineistoa analysoidessa, sillä lähes kaikki tutkittavat kertovat suosivansa luonnonmateriaaleja ja välttelevänsä tekokuituja, niiden epäekologisuuden, kierrätysmahdollisuuksien ja kemikaalipitoisuuksien vuoksi. Ristiriitaisesti tämä trendi ei kuitenkaan heijastu täysin tutkittavien vaatteiden materiaaleja tarkastellessa. Toisaalta tämä kertoo myös markkinoiden kykenemättömyydestä vastata täysin kuluttajien toiveisiin ekologisista, mutta kestävästä materiaalivaihtoehdoista.

Meri toivoo, ettei hänen tarvitsisi ostaa enää uutena vaatteita, koska niiden laadusta on hänen vaikea mennä takuuseen. Käytettyjen vaatteiden osalta on helpompi nähdä, onko vaate kestänyt käyttöä.

"Mä oon valmistautunu siihen, etten osta mitään enää uutena, ku niist ei tiedä, miten ne sit kestää. Et just noi sukkahousut (jotka oli kertomansa mukaan paikannut useaan otteeseen), et parhaiten lapsella on kestäny sellaset sukkahousut, jotka on ostettu kirppikseltä." (*Meri*)

Käytettyjen vaatteiden lisäksi *Meri* haluaa suosia luonnonmateriaaleja, sillä mikromuovien lisäksi tekokuituiset ovat hänestä myös kemikaaleilla kyllästettyjä. Välillä etenkin *Merin* lapset saavat lahjaksi vaatteita. Tällaisessa tilanteessa *Meri* ei tietenkään pysty täysin vaikuttamaan materiaaleihin, joista vaatteet on tehty, vaikka ne olisivat ristiriidassa hänen toiveidensa kanssa. Toisaalta hän kokee velvollisuudekseen käyttää myös nämä vaatteet loppuun ja pitää niistä hyvää huolta esimerkiksi pesemällä niitä mahdollisimman vähän, jotta niiden tuottama ympäristökuormitus olisi mahdollisimman pieni.

Vaatteissa *Ritva* ei kiinnitä huomiota materiaaleihin, koska ei koe osaavansa erottaa hyvälaatuisia materiaalia huonosta.

"Siis mä en vaan tajua niitä (eri materiaaleja). Mä tarvisin sellasen ihmisen, joka sanois et tä ja tä on hyvä, et älä osta tollast." (*Ritva*)

Tämä kertoo siitä, miten vaikea on tietää paitsi materiaalin kestävyydestä myös, sen vastuullisuudesta, eli eettisyydestä ja ekologisuudesta. Vaateteollisuus ei vastaa ihmisten toiveita ja tarpeita läpinäkyvästä tuotannosta, mikä johtaa siihen, että tuntemus vaatteiden alkuperästä ja materiaalista on alkeellista.

Materiaalilla on merkitystä vaateen arvon määrittämisessä. Esimerkiksi *Aino* välttelee tekokuituja, vaikka hänen vaatekaapistaan löytyy myös niitä runsaasti.

"Mut kyl mä jos kirppareilta ostan ni kiinnitän huomioo - -, ettei se vaikuta tosi löllöltä ja et tekokuituja en osta." (*Aino*)

Aineiston perustella voi todeta, että luonnonmateriaaleja arvostetaan enemmän kuin tekokuituja tai sekakuituja ja siksi niistä pidetään parempaa huolta ja niitä hyödynnetään kotitalouksissa yhä uudelleen ja uudelleen materiaalina, vaikka niiden kunnon perusteella ne eivät soveltuisi enää niiden alkuperäiseen tarkoitukseensa.

4.4. Yhteenveto tuloksista

Kuluttaja tuottaa tietynlaisia arkisia käytäntöjä materiaalisuuden eli tekstiilin, oman tietotaidon ja järjestyksen sekä luomiensa merkitysten avulla, tuottaen yhä uusia merkityksiä. Käytäntöteorian avulla rakennetaan reittejä laajempien kokonaisuuksien, tässä tutkielmassa vaateollisuuden ja jätehuollon, ymmärtämiseen keskittymällä käytännön ja paikan ruumiillisiin, liikkuviin, neuvotteleviin ja aistillisiin aineksiin. Pinkin (2012, 149) mukaan osaaottava ja sitoutuneita metodeja hyödyntäen tuotettu tutkimus tarjoaa reittejä tavaroihin, ihmisiin, paikkoihin, sekä mediaan liittyvien suhteiden ymmärtämiseen niiden kokemusperäisestä ulottuvuudesta käsin.

Tutkielman tutkimuskysymyksinä toimivat: *Minkälaisia merkityksiä ja rooleja tekstiilijäte saa kuluttajien arkisissa käytännöissä?* ja *Mitä tekstiilin poistokäytännöt kertovat kuluttajien jättesuhteesta?* Aineiston analyysin perusteella tutkimuksen kohderyhmä tuottaa merkityksiä tekstiileille niiden poistokäytäntöjen kautta. Poistokäytännöt on jaoteltu Taulukossa 1. luvussa 4. Vaatteelle muodostuu kuluttajien käytännöissä identiteetti, johon niiden poistaminen ja säilyttäminen perustuvat. Identiteettiin vaikuttavat vaateen ostohinta, käytössä muodostunut suhde, vaateen kestävyys, laatu ja materiaali sekä tunne, jonka vaate saa käyttäjässään aikaan. Vaateen identiteetti vaikuttaa siihen, miten vaatteeseen suhtaudutaan ja minkälaisia käytäntöjä toteutetaan vaateen elinkaaren aikana. Vahvan identiteetin omaava vaatekappale käy läpi tarkemman seulan kuluttajan poistokäytännöissä kuin heikon identiteetin omaava vaate.

Vaatteeseen liitetty arvo määrittää siten myös sitä, määritteleekö kuluttaja vaateen poistettavaksi eli jätteeksi, vai jatkaako vaate eloaan arjen pyörteissä.

Osa vaateen identiteetistä syntyy markkinoilla, missä vaateen päätymistä jätteeksi määrittelee materiaan liittyvä kauppatavarallinen, eli taloudellinen, arvo. Tutkittavat neuvottelivat vaateen käyttötarkoituksen ja arvon uudelleen tilanteissa, joissa eivät raaskineet vielä luopua vaatteesta joko sen hyvän kunnon tai siihen liittyvien muistojen johdosta. Siten materia, joka muuten saattaisi olla tekstiilijätteeksi määriteltävää, saa uuden käyttötarkoituksen toimien resurssina uuden tuotteen valmistuksessa. Käytöstä poistettu materia ansaitsee kauppatavarakontekstissa ehdokkuuden, josta joko päätyy kauppatavaraksi, eli vaihdon välineeksi, tai jätteeksi.

Tutkielman aineiston analyysin perusteella vaateen poistokäytäntöihin sisältyvä säilöminen tai säilyttäminen perustuu pitkälti kotitalouden tuottamiin mahdollisuuksiin suhteessa säilytystilaan. Tilan puute tuottaa rajoitteita säilytykselle ja vaikuttaa siten vaatteiden poistamiseen. Toisaalta tila mahdollistaa sesonkiperusteisen säilöminen ja esimerkiksi käyttökelpoisen materiaalin säilyttämisen tulevan jatkohyödyntämisen varalta. Tilalla on merkitystä myös merkityksiin, joita jätteeseen liitetään. Tila joko mahdollistaa jätteiden säilöminen poissa silmistä tai rajoittaa pitkäaikaista säilömistä vaikuttaen tilan esteettisyyteen. Näin ollen tilalla on välillisesti merkitystä poistokäytäntöjen tehokkuuteen, niin sanottuun pakonomaiseen poistamiseen tai toisaalta pahan päivän varalta säilömiseen. Poistaminen ei välttämättä merkitse lopullista poisheittämisen käytäntöä, vaan voi viitata materian poistamiseen aktiivisesta käytön tilasta. Tällaisessa tilanteessa materia saa jätteeseen verrattavan merkityksen, päätyvä kuitenkaan hävitykseen. Tästä syystä materia saattaa vielä palata käyttöön ja ansaita uudelleen vaateen identiteetin, tai toisaalta päätyä lopulta hävitykseen roskana.

Kierrätysjärjestelmä rakentaa tietynlaisia odotuksia ja normeja kotitalouksille, joihin vastaaminen on tämän tutkimuksen aineiston perusteella koettu ajoittain liian vaativaksi. Vaikka kaikki tutkimukseen osallistuvat olivat aktiivisia kierrättäjiä, toivoivat he kierrätysjärjestelmältä aktiivisempia toimia järjestelmän helpottamiseksi ja kuluttajien motivoimiseksi. Uhkakuvaksi rakentui tilanne, jossa uudet kierrätysmahdollisuudet vain lisäävät ylikulutusta ja vastoin tavoitettaan eivät ainoastaan tehostaisi kierrätystä vaan myös kannustaisivat kuluttamaan.

Vaatteiden poistamisen syyt ovat seurannaisia siis vaateen identiteetistä, kuluttajan jättesuhteesta, kierrätysjärjestelmän ja kuluttajan välisestä suhteesta sekä tilasta, jossa käytäntöjä toimitetaan. Kaikki tutkittavat välttelivät tekstiilin heittämistä roskiin ja pyrkivät löytämään muita mahdollisia tapoja kierrättää. Roskiin heittämiseen liittyi selkeästi kielteisiä, jopa lainvastaisia ajatuksia, jotka määrittivät taipumusta etsiä muita kierrätys- tai hyödyntämistapoja. Poistaminen oli pääosin käytännöllisiin syihin perustuva, mutta myös tunnepohjainen ajattelu liittyi tiettyjen vaatekappaleiden poistamiseen. Kaikkiin vaatteisiin ei suhtauduta yhtäläisellä kiintymyksellä, eikä niiden luopumista surra.

Poistamiseen liittyvät käytännöt vaihtelivat tutkittavien iän, sosiaalisen taustan, sekä elämäntilanteen mukaan. Eniten näytti kuitenkin vaikuttavan sosiaalinen ympäristö. Mahdollisuuksiin toimia tiettyjen käytäntöjen mukaisesti vaikuttivat muun muassa asuinpaikka, ammatti ja taloyhtiö. Sosiaalinen tausta, johon myös perhetausta kuuluu, vaikutti ainakin osan tottumukseen ja käyttäytymismalleihin. Vanhemmilta peritty nuukailu tai muu käyttäytymismalli havaittiin ja sitä hyödynnettiin omassa käytännössä. Lisäksi oman sosiaalisen "kuplan" vaikutusta pohdittiin siihen, minkälainen käsitys yhteiskunnallisesta tilasta ja muun muassa kierrätysmotivaation tasosta oikeastaan on.

Lea erottui joukosta paitsi ikänsä myös vaatteiden poistokäytäntöjensä perusteella. Hänen poistokäytäntönsä olivat muihin tutkittaviin verrattuna yhteisöllisempää ja vaativampaa. Hänelle oli selkeästi tärkeää tietää, minne vaatteet menivät. Kavereiden kanssa vaatteiden vaihtaminen ja lainaaminen tuli esille myös muiden tutkittavien puheissa, mutta lähinnä menneisyyteen viittaavana toimintana. Yhteisöllisyyttä oli saatettu tuottaa myös osallistumalla asuinalueen paikalliseen Siivouspäivään, tai olemalla aktiivinen paikallisissa sosiaalisen median kierrätysryhmissä. Tällainen yhteisöllisyys oli kuitenkin monien tutkittavien kohdalla vähentynyt toiselle asuinalueelle muuton, ikääntymisen tai prioriteettien muuttumisen myötä.

Tutkielman tulosten kannalta mielenkiintoista on se, ettei jätteen syntymiseen ja kuluttamisen vähentämiseen liittyviä kysymyksiä juuri tarkastella tutkittavien pohdinnoissa. Kuluttamista on saatettu muuttaa vastuullisempaan suuntaan esimerkiksi hyödyntämälle olemassa olevaa materiaalia tai kieltäytymällä ostamasta uutta ja käymällä kirpputoreilla sen sijaan. Onkin huomattava, että poistokäytännöt ovat aina linkittyneitä kuluttamisen prosessin muihin vaiheisiin, eikä sen tutkiminen niistä erillään tuota kokonaisvaltaisia tuloksia.

Vallitseva yhteiskunnallinen keskustelu tekstiilijätteen ympärillä vaikuttaa paitsi oletuksiin vallitsevista normeista, myös ahdistuksen kokemiseen suhteessa informaation laatuun ja omaan rajalliseen käsityskykyyn. Tekstiilijätteen merkityksiä rakennetaan arkisissa käytännöissä suhteessa vallitsevaan keskusteluun, ympäristöön, aikaan sekä oman ja materiaalisen identiteetin rakentamiseen.

5. Johtopäätökset

Tässä pro gradu -tutkielmassa on tarkasteltu kuluttajien tekstiilin poistokäytäntöjä ja näiden käytäntöjen tuottamia merkityksiä tekstiilijätteestä, sekä kuluttajien suhdetta jätteeseen. Kuluttamista on tarkasteltu prosessinomaisesti siten, että kaikki kulutuksen vaiheet on huomioitu osaltaan merkityksellisiksi, kuitenkin painottaen perinteisesti kulutuksen loppupäähän sijoittuvaa poistamista ja poisheittämistä. Prosessinomaisuus on näyttäytynyt hyödyllisenä linssinä myös siinä mielessä, että tutkielman aineiston perusteella poistaminen on kytköksissä hankkimiseen ja käyttöön liittyviin käytäntöihin, eikä kierrätystä tai muita poistokäytäntöjä voi tarkastella irrallisina kulutuksen muista käytännöistä.

Poistamisella on viitattu paitsi konkreettiseen poisheittämiseen myös siirtämiseen sivuun elämän pyörteistä. Tällä viitataan säilömisestä vaikutukseen kotitalouksissa ja asioiden siirtämistä pois aktiivisen käytön tilasta, kuitenkin vielä päästämättä lopullisesti irti. Aktiivisesta käytön tilasta poistaminen tai siirtäminen vaikuttaa osaltaan vaateen identiteetin muodostumiseen, linkittyen vaateen käyttöarvoon, sen taloudellisen arvon, niin sanotun kauppatavaruuden, sekä mielletyn arvon perusteella. Unohdus toimii säilyttämistä selittävänä käytäntönä, jonka kautta materiaalista tulee merkityksetöntä, ainakin hetkellisesti.

Tutkielmassa tekstiilin poistokäytäntöjä on tarkasteltu käytäntöteoreettisesta viitekehyksestä. Käytäntöteoreettinen näkökulma on mahdollistanut ilmiön tutkimisen kentällä suhteessa tutkittaviin ja heidän kanssaan, tuottaen reittejä heidän arkisiin käytäntöihinsä, jotka perustuvat opituille, yhteiskunnallisesti hyväksytyille, hyväksi koetuille tai muille ominaisuuksille. Tutkittavat sitoutuvat tiettyihin kollektiivisiin käytäntöihin ja siten tuottavat norminmukaista käytöstä, mutta toisaalta toimivat normeja rikkovillakin tavoilla. Norminmukaista käytöstä on esimerkiksi niin sanotun pikamuodin kuluttaminen, vaikka usein käytettynä, ja toisaalta vaatteiden lahjoittaminen yhteiskunnallista auktoriteettia nauttiville hyväntekeväisyysorganisaatioille. Normeista poikkeavaa toimintaa on ylipäättään kuluttamisesta kieltäytyminen sekä uusien kulumallien tuottaminen, kuten materiaalin hyödyntäminen omassa kotitaloudessa uusiokäytön tai up-cyclingin keinoin. Tämän perusteella voisi argumentoida yhteiskunnallisen murroksen puolesta. Aika, jossa elämme, onkin otollinen

tekstiiliteollisuuden kaltaisten perinteisten teollisuuden alojen ja niiden toimintamallien kriittiselle tarkastelulle. Tällä on parhaimmillaan potentiaali muuttaa kuluttajien poistokäytäntöjä.

Kuluttajat ovat omaksuneet uusia tapoja kuluttaa, minkä puolesta puhuvat niin kirpputorien valtavirtaistuminen kuin vaatelainaamojen ilmestyminen katukuvaan. Tällaisten vastuullisen kuluttajuuden käytänteiden omaksuminen ja harjoittaminen viittaa kuitenkin siihen, että yksilöllä on resursseja - aikaa, rahaa, tilaa - toimia vastuulliseksi katsomallaan tavalla. Hän on omaksunut ja ottanut käyttöönsä tapoja ja käytänteitä, jotka sopivat hänelle ja jotka tuottavat ulkopuolisille kuvaa vastuullisesta kuluttajasta, tai muusta tavoitellusta vaihtoehtoisesta mielikuvasta, ulkopuolisille.

Tämän tutkielman puitteissa tutkittavien välillä oli huomattavissa eroavaisuuksia vastuullisuuden omaksumisessa ja soveltamisessa osana arkisia käytäntöjä. Tähän vaikutti etenkin tutkittavan sosiaalinen ympäristö ja tausta sekä elämänvaihe. Esimerkiksi yhteisöllisyyttä tuotettiin eri tavoin suhteessa vaatteiden poistamiseen ja poistamisen kanavoihin. Aika ja kiinnostus olivat tässä keskeisessä roolissa. Yhteisöllisyyden tuottaminen suhteessa vaatteisiin nosti vaatteiden identiteettiä, sillä sitä kautta päästiin muun muassa tapaamaan vaatteen tuleva omistaja, tuttu tai tuntematon, ja luomaan ja jakamaan muistoja vaatteesta.

Tutkielman tutkimuskysymyksiä problematisoidakseni, on todettava, ettei ole mahdollista määritellä tekstiilijätettä yhden tai kahden merkityksen avulla, vaan tuote ansaitsee merkityksenä aina suhteessa sen käyttöarvoon ja miellettyyn arvoon, jotka muodostavat vaatteen identiteetin. Lisäksi merkityksien muodostumiseen vaikuttavat aika ja paikka, jossa päätös poistamisesta tehdään sekä tämän tutkimuksen puitteissa myös suhteessa tutkijaan ja tutkijuuteen liitettävään "asiantuntijuuteen". Jätteen roolia ja merkityksiä neuvotellaan suhteessa yhteiskunnalliseen tai oman sosiaalisen ryhmän sisäiseen keskusteluun, omaksuttuihin käytäntöihin, tutkimustilanteeseen ja vallitsevaan järjestelmään, johon jätte kotitaloudesta poistuessaan asettuu. Lisäksi määritelmien ja käytäntöjen tilanteisuus ja dynaamisuus tulee huomioida haastavana ympäristönä rakentaa täydellistä kontekstista riippumatonta tekstiilijätteen määritelmää tai kuvausta käsitelystä ilmiöstä. Tämä dynaamisuus heijastuu siten tutkielman tuloksiin siitä, ettei ole yhtä tapaa tehdä tulkintoja ja määritellä kuluttajien jättesuhdetta tai jätteen merkityksiä.

Tutkielman loppukaneettina esitän, että vaatteeseen liittyvien merkitysten, kuten identiteetin, ymmärtäminen mahdollistaa poistamiskäytäntöjen tarkastelun monesta eri kulmasta tarjoten näkökulmaa siihen, miksi tekstiilijätteen määrittely ja poistokäytännöt näyttäytyvät vaikeasti lähestyttävänä aiheina. Tämän tutkielman tavoitteena on ollut lähestyä tekstiilijätteen määrittelyä ja tekstiiliin liittyviä poistokäytäntöjä kuluttajalähtöisesti ja tarkastellen niitä merkityksiä, jotka arkisissa käytännöissä syntyvät.

Mitä asioita jää sitten tämän tutkielman tarkastelun ulkopuolelle. Tutkielma rajoittui viiden henkilön näkemyksiin ja käytäntöihin. Näin ollen suurempi otanta mahdollistaisi laajemman populaation seuraamisen ja vertailun esimerkiksi sosioekonomisen taustan perusteella. Onko tutkielmassa käsiteltyjen teemojen pohtiminen mahdollinen esimerkiksi ainoastaan yhteiskunnan hyväosaisille, vai ovatko nämä ongelmat universaaleja koskettaen kuitenkin kaikkia kulutukseen osallistuvia toimijoita?

Tulevaisuutta ajatellen olisi kiinnostava tarkastella saman tyyppisiä kysymyksiä suhteessa uuden tekstiilinkeräysdirektiivin tullessa voimaan vuonna 2025 ja sen jälkeen. Miten, jos mitenkään, erillisdirektiivi vaikuttaa kuluttajien kulutukseen ja kierrätykseen?

Tulevaisuus näyttää muuttuuko tekstiiliteollisuus ja kykeneekö yhteiskunta vastaamaan vaadittavalla tavalla teollisuuden muutoksiin. Kiertotalousajattelun mukaisesti kaiken materian tulisi kiertää suljetusti niin, ettei mikään osa joutuisi joutomaalle. Näin ollen kiertotalouden toteutuessa, tekstiilijätettä ei synny. Onko tulevaisuutemme siten tekstiilijätteen?

Lähteet

- Aalto, K. (2014). Kuluttajien halukkuus ja toimintatavat tekstiilien kierrätyksessä. *Kuluttajatutkimuskeskuksen tutkimuksia ja selvityksiä* 12/2014.
- Appadurai, A. (1986). Introduction: commodities and the politics of value. Teoksessa Appadurai Arjun (toim.) *The Social Life of Things. Commodities in Cultural Perspective*, 3-63. Cambridge University Press.
- Bennett, J. (2010). *Vibrant Matter: a Political Ecology of Things*. Duke University, Lontoo.
- Bhardwaj, V., Fairhurst, A. (2010). Fast fashion: response to changes in the fashion industry. *The International Review of Retail, Distribution and Consumer Research* 20/1, 165-173.
- Bianchi, C., Birtwistle, G. (2010). Sell, give away, or donate: an exploratory study of fashion clothing disposal behavior in two countries. *The international Review of Retail, Distribution and Consumer Research* 20/3, 353-368.
- Birtwistle, G., Moore, C.M. (2007). Fashion clothing – where does it all end up? *International Journal of Retail & Distribution Management* 35/3, 210-216.
<<https://doi.org/10.1108/09590550710735068>> luettu 18.10.2018.
- Bourdieu, P. (1977). *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge University Press.
- Brooks, A. (2015). *Clothing Poverty: The Hidden World of Fast Fashion and Second-hand Clothes*.
<<http://ebookcentral.proquest.com/lib/kutu/detail.action?docID=1953287>> luettu 18.10.2018.
- Chessel, M-E., Dubuisson-Quellier, S. (2018). The Making of the Consumer: Historical and Sociological Perspectives. Teoksessa Kravets, O., Maclaran, P., Miles, S. ja Venkatesh, A. (toim.) *The SAGE Handbook of Consumer Culture*. SAGE Publications.
- Corbin, J., Strauss, A. (2008). *Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*. SAGE Publications.
- Dahlbo, H., Aalto, K., Eskelinen, H., Salmenperä, H. (2017). Increasing textile circulation—Consequences and requirements. *Sustainable Production and Consumption* 9/2017, 44-57.
- Dahlbo, H., Aalto, K., Salmenperä, H., Eskelinen, H., Pennanen, J., Sippola, K., Huopalainen, M. (2015). Tekstiilien uudelleenkäytön ja tekstiilijätteen kierrätyksen tehostaminen Suomessa. *Suomen ympäristö* 4/2015. Ympäristöministeriö, Helsinki.
- de Certeau, M. (1984). *The Practice of Everyday Life*. University of California Press.
- Dolan, P. (2002). The Sustainability of 'Sustainable Consumption'. *Journal of Macromarketing* 22/2, 170-181.
- Gordon ym. (2007). Koulun arkea tutkimassa. Kokemuksia kollektiivisesta etnografiasta. Teoksessa Lappalainen, Hynninen, Kankkunen, Lahelma, Tolonen (toim.) *Etnografia metodologina. Lähtökohtana koulutuksen tutkimus*. Vastapaino.

- Hawkins, G. (2006). *The Ethics of Waste. How to Relate to Rubbish*. Rowman & Littlefield Publishers, Inc. Lanham, Maryland.
- Hetherington, K. (2004). Secondhandedness: Consumption, Disposal, and Absent Presence. *Environment and Planning D: Society and Space* 22, 157-173.
- Hiilamo, E-A. (2019). "Pukeudumme nyt niin halpoihin vaatteisiin, ettei sellaisia tulevaisuudessa voi olla", sanoo muoti-professori. *Helsingin sanomat* 8.5.2019. <<https://www.hs.fi/talous/art-2000006097072.html>> luettu 8.5.2019.
- Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. (1997). *Tutki ja kirjoita*. Tammi, Helsinki.
- Jaziri Bouagina, D., Triki, A. (2014). From Postmodernism to Postmodern Consumer. The Impact on the Consumption Theory. *Postmodern Openings* 5/2, 99-117.
- Kinnunen, V. (2016). Jakaisimmeko elämämme jätteen kanssa? Eettisen materialismin hahmottelua. *Sosiologia* 3/2016.
- Kinnunen, V. (2017). *Tavarat tiellä. Sosiologinen tutkimus esinesuhteista muutossa*. Lapin yliopisto, Rovaniemi.
- Kopytoff, I. (1986). The Cultural Biography of Things: Commoditization as Process. Teoksessa Appadurai Arjun (toim.) *The Social Life of Things. Commodities in Cultural Perspective*, 64-91. Cambridge University Press
- Lagerspetz, O. (2008). *Lika. Kirja maailmasta, kodistamme*. Suom. Markus Lång. Multikustannus Oy.
- Lang, C., Armstrong, C. M. (2016). Personal Attributes: Influences on Clothing Disposal Reasons and Frequency. *Journal of Family and Consumer Sciences* 108/3, 41-47.
- Lappalainen, S. (2007). Mikä ihmeen etnografia? Teoksessa Lappalainen, Hynninen, Kankkunen, Lahelma, Tolonen (toim.) *Etnografia metodologina. Lähtökohtana koulutuksen tutkimus*. Vastapaino.
- Lehtonen, T-K. (2006). Tavaroiden kanssa: kulutustutkimus ja materiaalisuus. *Sosiologia* 4/2006, 306-318.
- LSJH. (2019). < <https://www.lsjh.fi/fi/jatelaji/polttokelpoinen-jate/>> luettu 11.5.2019.
- Niinimäki, K. (2018). Circularity and Fashion. Sustainable Fashion in a Circular Economy. Teoksessa, Kirsi Niinimäki (toim.) *Sustainable Fashion in a Circular Economy*. Aalto University.
- Pink, S. (2007). *Doing Visual Ethnography*. <<http://dx.doi.org.ezproxy.utu.fi/10.4135/9780857025029>> luettu 17.12.2018.
- Pink, S. (2012). *Situating Everyday Life*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Pölkki, M. (2019). Pian rikkinäinen paita päätyy keräysastiaan – Sieltä alkaa tie uudeksi paidaksi, pöydäksi tai sohvantäytteeksi. *Helsingin sanomat* 2.3.2019. <https://www.hs.fi/paivanlehti/02032019/art-2000006020484.html?fbclid=IwAR1ciTogh0fVNor5VEitt9OC0l6MK8ot3hkXWJSowk7Ht0K_XMhLd-hBS_4> luettu 5.3.2019.

- Schatzki, T. (2001). Introduction. Practice Theory. Teoksessa Schatzki, Knorr-Cetina & Von Savigny (toim.) *The Practice Turn in Contemporary Theory*. Routledge.
- Schatzki, T. (2002). *The Site of the Social: A Philosophical Account of the Constitution of Social Life and Change*. The Pennsylvania State University.
- Shove, E., Pantzar, M., Watson, M. (2012). *The Dynamics of Social Practice: Everyday life and how it changes*. SAGE Publications Ltd.
- STJM. (2018). *Kiertotalouden kärjessä II – Ratkaisuja tekstiilien kiertoon*. <https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/stjm/uploads/20180927122821/Kiertotalouden_karjessa_II_2018_verkko.pdf> luettu 2.11.2018.
- Strasser, S. (1999). *Waste and Want: a Social History of Trash*. Henry Holt and Company, New York.
- Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E., Saari, S. (1994). *Laadullisen tutkimuksen työtapoja*. Kirjayhtymä, Rauma.
- Telaketju. (2019). <<https://telaketju.turkuamk.fi>> luettu 11.5.2019.
- Tilastokeskus, käsitteet, jäte. <<http://www.stat.fi/meta/kas/jate.html>> luettu 15.12.2018.
- Tilastokeskus, tilastot, jäte. <http://www.stat.fi/til/jate/2017/13/jate_2017_13_2019-01-09_tie_001_fi.html> luettu 6.5.2019.
- TST-Textex. (2019). Huomio poistotekstiilin kierrättämiseen. <<https://www.tstry.fi/projektit/tst-textex/>> luettu 9.5.2019.
- Tuomi, J., Sarajärvi, A. (2009). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Valkonen, J., Kinnunen, V., Huijala, H., Saariniemi, J., Näsi, R., Uusisalmi, R., Honkasilta, J. (2017). Jätehallinta ja ympäristönsuojelu. *Sociologia* 1/17, 23-42.
- Valkonen, J. (2018). Jätteen yhteiskunta. Teoksessa Jarno Valkonen (toim.) *Häiritsevä yhteiskuntatutkimus*. Lapland University Press, Rovaniemi.
- Valtioneuvoston asetus kaatopaikoista 960/2016. Annettu Helsingissä 10.11.2016. <<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20160960>> luettu 18.10.2018.
- Yearley, S. (1991). *The Green Case. A Sociology of Environmental Issues, Arguments and Politics*. Harper Collins Academy, Lontoo.